

Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn

Rapport

Utvecklingscentrum Göteborg
Februari 2010

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
1 Inledning.....	9
1.1 Bakgrund och syfte.....	9
1.2 Genomförande.....	10
1.2.1 Inspekterade åklagarkammare.....	10
1.2.2 Urval.....	10
1.2.3 Metod.....	10
1.2.4 Projektorganisation.....	11
2 Styrdokument m.m. för Åklagarmyndigheten.....	12
2.1 Statsmakternas mål enligt budgetproposition och regleringsbrev.....	12
2.2 Åklagarmyndighetens verksamhetsmål.....	12
2.3 Rättsliga utvecklingsstrategier 2007-2009.....	13
3 Kvalitetsutveckling inom Åklagarmyndigheten.....	13
3.1 Specialisttjänster.....	13
3.2 Kompetensutveckling.....	14
3.3 Utvecklingsverksamhet.....	14
4 Granskningen.....	14
4.1 Inkomna ärenden i förhållande till befolkningsunderlag vid de granskade åklagarkammarna.....	15
4.2 Åklagarkammaren i Karlskrona.....	15
4.2.1 Organisation m.m. vid Åklagarkammaren i Karlskrona.....	15
4.2.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Blekinge län.....	15
4.2.3 Samverkan med myndigheter och organisationer.....	16
4.2.4 Statistiska uppgifter.....	16
4.3 Åklagarkammaren i Västerås.....	16
4.3.1 Organisation m.m. vid Åklagarkammaren i Västerås.....	16
4.3.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Västmanlands län.....	17
4.3.3 Samverkan med myndigheter och organisationer.....	17
4.3.4 Statistiska uppgifter.....	18
4.4 Åklagarkammaren i Skövde.....	18
4.4.1 Organisation m.m. vid Åklagarkammaren i Skövde.....	18
4.4.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Västra Götaland, Polisområde Skaraborg.....	19
4.4.3 Samverkan med myndigheter och organisationer.....	19
4.4.4 Statistiska uppgifter.....	19

4.5	Malmö åklagarkammare	20
4.5.1	Organisation m.m. vid Malmö åklagarkammare	20
4.5.2	Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Skåne, Polisområde Malmö.....	20
4.5.3	Samverkan med myndigheter och organisationer	21
4.5.4	Statistiska uppgifter.....	21
4.6	Söderorts åklagarkammare i Stockholm.....	22
4.6.1	Organisation m.m. vid Söderorts åklagarkammare i Stockholm	22
4.6.2	Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Stockholms län, Söderorts polismästardistrikt.....	22
4.6.3	Samverkan med myndigheter och organisationer	23
4.6.4	Statistiska uppgifter.....	23
4.7	Åklagarkammaren i Östersund.....	24
4.7.1	Organisation m.m. vid Åklagarkammaren i Östersund	24
4.7.2	Organisation m.m. vid Polismyndigheten Jämtlands län.....	24
4.7.3	Samverkan med myndigheter och organisationer	25
4.7.4	Statistiska uppgifter.....	25
5	Resultat av kartläggningen - iakttagelser och synpunkter.....	26
5.1	Några allmänna synpunkter.....	26
5.2	Sammanfattning av antal ärenden och beslut per åklagarkammare..	27
5.3	Anmälningstillfället	28
5.3.1	Anmälare.....	28
5.3.2	Målsägandenas kön och ålder vid anmälningstillfället	28
5.3.3	De misstänkta personernas kön och ålder vid anmälningstillfället	29
5.3.4	De misstänkta personernas relation till offret	30
5.3.5	Tid mellan brottstillfället och anmälningstillfället	30
5.4	Åklagarinträde.....	32
5.4.1	Ledningen av förundersökningen.....	32
5.4.2	Tiden mellan anmälningstillfället och åklagarinträdet.....	32
5.4.3	Specialist eller annan särskilt utsedd åklagare vid ärendehandläggningen	34
5.5	Förundersökningsåtgärder – målsägande.....	34
5.5.1	Målsägandebiträde.....	34
5.5.2	Förordnande enligt 1 och 2 §§ lagen (1999:997) om särskild företrädare.....	37
5.5.3	Målsägandeförhör	39
	Förhör med målsäganden	39
	Närvarande vid målsägandeförhör	41
	Dokumentation av målsägandeförhör	43
5.5.4	Läkardokumentation av personskador på målsäganden.....	45
5.5.5	Polisens dokumentation av förekomst av personskador på målsäganden	46

5.6	Förundersökningsåtgärder - misstänkt	48
5.6.1	Förhör med misstänkt.....	48
5.6.2	Personella tvångsmedel.....	49
5.7	Beslut.....	51
5.8	Handläggningstider	51
5.8.1	Handläggningstider från anmälan till åklagarbeslut.....	51
5.8.2	Särskilt om tidsfristen i 2a § FuK och handläggningstid vid sexuallbrott mot barn	52
5.9	Målsägande under 15 år – Planering genom samråd mellan olika myndigheter	54
5.10	Allmänna synpunkter kring diarieföringen i Cåbra	54
6	Faktorer med inverkan på lagföringsandelen.....	56
6.1	Förordnande av målsägandebiträde eller särskild företrädare för målsäganden.....	57
6.2	Frihetsberövande av den misstänkte personen	57
6.3	Handläggningstid.....	58
6.4	Tid mellan brottstillfället och anmälningstillfället	58
6.5	Övriga faktorer med inverkan på lagföringsandelen.....	58
Bilagor		
	Bilaga 1. Granskningsmall använd vid aktgranskning.....	59
	Bilaga 2. Olika faktorerers inverkan på lagföringsandelen.....	63
	Bilaga 3. Logistisk regressionsanalys och relativ risk.....	68

Sammanfattning

Utvecklingscentrum Göteborg har under 2009 genomfört tillsyn vid sex åklagarkammare i landet avseende handläggningen av ärenden rörande vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. Tillsynen har inriktats på att undersöka hanteringen av ärendena från anmälan fram till dess att förundersökningen är avslutad och åklagaren fattat beslut i åtalsfrågan.

Syftet med tillsynen i relationsvålds- och sexualbrottsmål är att analysera om kvalitet och handlägningsrutiner i utredningarna uppfyller de krav som kan ställas och att upptäcka eventuella brister. Ytterst syftar projektet till att förbättra kvaliteten i brottsutredningsverksamheten för att härigenom bidra till en ökad lagföring och till hållbara domslut.

Sammanlagt har 575 ärenden handlagda under 2008 vid Åklagarkammaren i Karlskrona, Åklagarkammaren i Västerås, Åklagarkammaren i Skövde, Malmö åklagarkammare, Söderorts åklagarkammare i Stockholm och Åklagarkammaren i Östersund granskats. De i granskningen ingående brottstyperna utgörs av våldtäkt mot person 15 år eller äldre, grov kvinnofridskänkning, våldsbrott mot person under 15 år, grov fridskränkning och sexualbrott mot person under 15 år med undantag för sexuellt ofredande.

Nedan följer en sammanfattning av gjorda iakttagelser och de synpunkter dessa föranlett.

- Vid de granskade åklagarkammarna har det genomförts ett stort antal förundersökningar som kan lyftas fram som goda exempel på hur utredningar vid denna typ av brottslighet bör genomföras.
- Ett tydligt mönster i det granskade materialet är att offer och misstänkt känner varandra väl eller är bekanta. Vid våldtäkt mot vuxen är det enskilt vanligaste att offer och misstänkt just har träffats eller på annat sätt är ytligt bekant. Därefter följer att de har eller har haft en nära relation. Vid brott mot barn är den misstänkte oftast en förälder med eller utan vårdnaden om barnet eller annan närstående.
- Många anmälningar har gjorts först sedan det förflutit viss tid från brottstillfället. I särskilt hög grad gäller detta anmälningar om brott mot barn. De inledande utredningsåtgärderna på en brottsplats eller i ett inkommet ärende är ofta av avgörande betydelse för om en brottsutredning ska bli framgångsrik och leda till en fällande dom. Det är därför av stor betydelse att anmälan görs skyndsamt.
- Tiden mellan anmälan och åklagarinträde har varit signifikant längre vid brott mot barn än vid brott mot vuxna. Det är av stor vikt att åklagarinträde sker skyndsamt. En nära samverkan mellan polis och åklagaren på ett tidigt stadium har en avgörande betydelse för utredningen.
- En övervägande del av ärendena har handlagts antingen av en relationsvårdsspecialist eller av annan åklagare som av kammarledningen har ut-

setts att handlägga de aktuella ärendetyperna. Utvecklingen mot att ärendetyperna handläggs av särskilt utsedda åklagare bör fortsätta.

- Framställning om förordnande av målsägandebiträde för vuxna brottsoffer har gjorts i ungefär två tredjedelar av ärendena och i lika stor andel av dessa fall har en sådan begäran skett inom 7 dagar från anmälan.
- Vid brott mot barn är andelen ärenden där åklagaren gjort framställning till domstol om målsägandebiträde lägre än vid brott mot vuxna. Detta förhållande kan till viss del förklaras av att det istället gjorts framställning till domstol om förordnande av särskild företrädare för barn. I en stor andel av ärendena rörande brott mot barn har framställningen om förordnande av målsägandebiträde dröjt mer än 14 dagar från anmälningstillfället. Framställning om förordnande av målsägandebiträde borde ha gjorts i större utsträckning än som skett i de granskade ärendena. Vidare borde framställan till domstol om ett sådant förordnande getts in i ett tidigare skede av förundersökningen.
- Endast i begränsad utsträckning har åklagaren gjort en framställning till domstol om förordnande enligt 1 och 2 §§ lagen (1999:994) om särskild företrädare för barn. Framställning om särskild företrädare borde ha gjorts i större utsträckning än som skett i de granskade ärendena. Vidare borde i ett antal ärenden framställan till domstol om ett sådant förordnande ha getts in i ett tidigare skede.
- Endast i ett begränsat antal fall har det funnits anteckning i akten som visar att målsägandebiträde varit närvarande vid det första förhøret med målsäganden. Vid brott mot barn har målsägandebiträde/särskild företrädare varit närvarande vid det inledande målsägandeförhøret i högre utsträckning än vid brott mot vuxna. Målsägandebiträde bör normalt vara med vid förhøret med målsäganden när denne är vuxen. Om målsäganden är ett barn gäller att målsägandebiträde/särskild företrädare för barn i princip alltid ska vara med vid förhøret.
- Mellan brott mot barn och brott mot vuxna finns relativt stora skillnader i antal målsägandeförhøret och hur lång tid som gått från anmälan till det att första målsägandeförhøret kommit till stånd. Vid brott mot vuxna har med några undantag förhøret hållits med målsäganden och i de flesta fall har målsäganden hörts vid fler än ett tillfälle. Vid brott mot barn är andelen målsäganden som blivit hörda avsevärt lägre än vid brott mot vuxna och i majoriteten av de utredningar där förhøret hållits med målsäganden har denne hörts endast vid ett tillfälle. I en överväldigande majoritet av fallen vid brott mot vuxna har första förhøret med målsäganden hållit inom ett dygn från anmälan. Vid brott mot barn har relativt ofta det initiala förhøret med målsäganden dragit ut på tiden. Förhøret med barn har i alltför många ärenden inte hållits tillräckligt snabbt och fler barn borde ha blivit förhörda.
- Vid brott mot vuxna har en mycket hög andel av första förhøret med målsäganden dokumenterats som konceptförhøret. Även om andelen förstaförhøret med barn som målsägande dokumenterats med video i högre utsträckning än vid brott mot vuxna har det förekommit konceptförhøret också här. Mot bakgrund av det stora värdet som en dokumentation ge-

nom videoupptagning har bör detta användas i betydligt större utsträckning

- Läkarundersökning av målsäganden har endast genomförts i begränsad omfattning. I de fall dokumentation från läkarundersökning inhämtats har det i drygt en tredjedel av fallen rört journalanteckningar. Vid utredningar av brott är det ofta av stor betydelse att fastställa skador på målsäganden. En läkarundersökning för dokumentation av skador bör därför genomföras snarast. Huvudregeln är att rättsintyg eller rättsmedicinskt utlåtande över eventuella skador ska inhämtas. Inhämtande av journalanteckning bör användas endast som en säkerhetsåtgärd för den händelse målsäganden återkallar sitt medgivande till att rättsintyg inhämtas.
- Polis har endast i begränsad utsträckning dokumenterat att man kontrollerat eller frågat efter förekomsten av personskador på målsäganden. Vikten av att polisen video- eller fotodokumenterar målsägandens skador måste betonas. Det är vidare av stor betydelse att samtliga poliser som varit med vid ett ingripande var och en dokumenterar sina iakttagelser från brottspalten.
- En relativt stor andel av de misstänkta personerna har inte förhörts under utredningen trots att förundersökningen lagts ner på grund av bevisvårigheter. Endast i undantagsfall finns skäl att underlåta att hålla förhör med den som är skäligen misstänkt för brott. Förhör med den misstänkte borde i större utsträckning hållits i de granskade ärendena.
- En större andel av de misstänkta har blivit föremål för anhållande vid brott mot vuxna än vid brott mot barn. Vid brott mot barn har personella tvångsmedel använts i få fall. Mot bakgrund av den betydelse personella tvångsmedel har för möjligheten att säkra bevisning bör detta övervägas i större omfattning.
- Handläggningstiderna vid misstanke om brott riktade mot barn är långa. En förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Vikten av skyndsamt handläggning av förundersökningar som berör barn som målsägande eller misstänkt avspeglas i 2 a § förundersökningskungörelsen (FuK) och 4 § lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Kravet på skyndsamhet har inte uppfyllts i tillräcklig omfattning och det har förekommit att handläggningstiden, från det att det finns någon skäligen misstänkt person för brottet, överskridit tre månader.

Ovannämnda faktorer har granskats med utgångspunkt från att de kan ha betydelse för frågan om utredningens möjligheter att leda fram till lagföring. För att undersöka vilka av dessa faktorer som har störst betydelse för att åtal väcks i ett ärende, har de analyserats i en logistisk regressionsanalys. Resultatet av analysen visar att fyra faktorer har en signifikant inverkan på lagföringsandelen. Dessa är att

- målsägandebiträde eller i förekommande fall särskild företrädare förordnas för målsäganden,

- den misstänkte personen frihetsberövas genom anhållande,
- handläggningstiden är kort, och
- tiden mellan brottstillfället och anmälningstillfället är kort.

Ytterligare fyra faktorer har analyserats men ger inte tillräckligt starka unika bidrag till regressionsmodellen för att ha en signifikant inverkan på lagföringsandelen. Dessa faktorer har dock var för sig en tydlig statistisk samvariation med lagföringsandelen. De faktorer som har en självständig inverkan på lagföringsandelen är tid mellan anmälningstillfället och åklagarinträdet, tid från anmälan till första målsägandeförhör, läkardokumentation av personskador på målsäganden och polisdokumentation av förekomst av personskador på målsäganden.

Den del av granskningen som avsett brott mot vuxna har visat att förbättringar skett i förhållande till de gemensamma inspektioner som Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten genomfört och som resulterat i rapporter i april 2005 och mars 2007. Den genomförda granskningen visar dock att det fortfarande finns åtgärder som kan vidtas för att öka kvaliteten i förundersökningarna i dessa mål. Ärenden som avser våldsbrott mot barn, grov fridskränkning riktat mot barn och sexualbrott mot barn har inte tidigare varit föremål för någon systematiserad tillsyn. Granskningen visar att det även vid brott mot barn finns åtgärder som kan vidtas för att förbättra utredningarna i dessa mål.

Vid tillsynsbesöken uppmärksammades att arbetssituationen för de åklagare som handlägger de aktuella ärendetyperna var ansträngd. Kommunikationen mellan åklagare och utredare inom polisen skedde främst genom skriftväxling. På flera håll ansåg sig åklagarna sakna möjlighet att prioritera att närvara vid och följa barnförhör. På något längre sikt bör de resurstillskott som nu tillförs Åklagarmyndigheten medföra att arbetssituationen förbättras för åklagarkamrarna. Den företagna granskningen visar dock att det är angeläget med ett fortsatt utvecklingsarbete kring handläggningen av denna typ av brottslighet för att hålla lagstadgade beslutsfrister och för att ytterligare förbättra och effektivisera hanteringen av utredningarna.

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Vålds- och sexualbrott mot kvinnor och barn är brottslighet av allvarligt slag och har under senare år tillsammans med brott i samkönade relationer och brott med hedersrelaterade motiv alltmer uppmärksammats som ett samhällsproblem. Bekämpandet av denna brottslighet är en angelägen uppgift. Åklagarväsendet ska - som en del av rättskedjan - verka för en rättsäker och effektiv lagföring av dem som har begått brott.

Vålds- och sexualbrott mot kvinnor och barn är brott som innebär särskilda bevisvårigheter. Det är brott som normalt sker i slutna rum och inte sällan saknas både åsyna vittnen och teknisk bevisning. Den övervägande delen av dessa brott begås av en person som är närstående eller bekant med offret. Det kan därmed finnas lojaliteter och känslomässiga bindningar som gör brottsoffer och vittnen särskilt känsliga för påverkan när det gäller medverkan i förundersökning och rättegång. Utredningarna ställer därför höga krav på förundersökningsledarens kompetens och förmåga att effektivt säkra bevisning samtidigt som kraven på objektivitet och rättssäkerhet upprätthålls.

Under de senaste åren har alltför många åtal väckts för dessa typer av brott medan lagföringsandelen (andelen anmälningar som leder till åtal) varit i huvudsak densamma. Lagföringsandelen skiljer sig dock mellan landets åklagarkammare. Skillnaderna i lagföringsandelen skulle kunna förklaras av att omständigheterna i fallen ser olika ut i olika delar av landet. Men det är också rimligt att anta att skillnaderna till viss del speglar skillnader i åklagarnas arbetssätt. Om så är fallet väcks frågan om det finns utrymme att förbättra arbetsmetoder för att därmed förbättra kvaliteten i brottsutredningarna och ytterligare öka lagföringen generellt.

För förtroendet för rättsväsendet samt ur effektivitets- och rättssäkerhetsskäl är det viktigt att den som utsatts för brott av närstående eller sexualbrott uppfattar att det är meningsfullt att anmäla brottet och att brotten utreds och lagförs i den utsträckning detta är möjligt.

Enligt Åklagarmyndigheten verksamhetsplan 2009 ansvarar Utvecklingscentrum Göteborg för att genomföra tillsyn avseende tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. i relationsvålds- och sexualbrottsmål. En projektgrupp vid Utvecklingscentrum Göteborg har under verksamhetsåret 2009 genomfört tillsyn vid sex åklagarkammare i landet av handläggningen av ärenden rörande vålds- och sexualbrott inom relation samt mot barn. Tillsynen har inriktats på att undersöka hanteringen av ärendena från anmälan fram till dess att förundersökningen är avslutad och åklagaren fattat beslut i åtalsfrågan. I tillsynen har även uppmärksammats hur de granskade åklagarkammarna organiserat sitt arbete med denna typ av brottslighet såväl internt vid kammaren som externt i förhållande till andra myndigheter och organisationer.

Syftet med tillsynen i relationsvålds- och sexualbrottsmål är att analysera om kvalitet och handlägningsrutiner i utredningarna uppfyller de krav som kan ställas och att upptäcka eventuella brister. Vidare kommer resultatet av den genomförda tillsynen att ge underlag för Åklagarmyndighetens fortsatta utvecklingsarbete för handläggningen av denna typ av brottslighet. Ytterst syftar

projektet till att förbättra kvaliteten på förundersökningarna för att härigenom bidra till en ökad lagföring och till hållbara domslut.

1.2 Genomförande

1.2.1 Inspekterade åklagarkammare

Tillsynen har genomförts under 2009 genom besök vid Åklagarkammaren i Karlskrona den 25-26 februari, Åklagarkammaren i Västerås den 25-26 mars, Åklagarkammaren i Skövde den 30-31 mars, Malmö åklagarkammare den 22-23 april, Söderorts åklagarkammare i Stockholm den 5-6 maj och Åklagarkammaren i Östersund den 19-20 maj.

De för projektet utvalda åklagarkammarna är geografiskt spridda över hela landet samt skiljer sig åt i storlek både såvitt avser verksamhetsområde som personalresurser. Urvalet av åklagarkammare har i övrigt skett med utgångspunkt i antalet ärenden som respektive åklagarkammare hanterat per år och kring verksamhetsresultat.

1.2.2 Urval

Inför tillsynsbesöket gjordes ett urval ur Åklagarmyndighetens brottmålsdiarium (Cåbra) avseende registrerade brottsmisstankar gällande:

- våldtäkt begångna mot person 15 år eller äldre (våldtäkt mot vuxna),
- grov kvinnofridskränkning,
- våldsbrott begångna mot person under 15 år (våldsbrott mot barn),
- sexualbrott begångna mot person under 15 år, med undantag för sexuellt ofredande (sexualbrott mot barn), samt
- grov fridskränkning riktat mot barn.

För granskningen togs från respektive åklagarkammare ut 25 ärenden från vardera de första fyra brottskategorierna och tio ärenden från den sista brottskategorin. Ärendena ska ha registrerats i Cåbra från och med den 1 januari 2008 och framåt. Sammanlagt togs ut 660 ärenden från Cåbra, varav 85 ärenden visade sig inte uppfylla granskningskriterierna eller fick utgå av annat skäl. Urvalet av ärenden rubricerade som grov fridskränkning kunde på grund av då gällande registreringsprinciper inte begränsas till brott riktade mot barn. Till följd av detta har bortfallet i denna brottskategori blivit större än i övriga, då de brott som riktats mot person över 18 år har fått sorterats bort manuellt under granskningsarbetet. Totalt har 575 ärenden granskats.

1.2.3 Metod

Inför tillsynsbesöken har respektive polismyndighet och åklagarkammare tagit fram polis- och åklagarakterna i de ärenden som ska granskas. Vid Utvecklingscentrum Göteborg har i förväg diarieblad och anmälan för varje ärende hämtats ur Cåbra.

I samband med granskningen av ärendena har uppgifter förts in i en särskilt framtagen granskningsmall i Excel.¹ Mallen kan kortfattat beskrivas som en rad frågor som ska besvaras för varje granskat ärende. Det totala antalet frågor som ställs i mallen uppgår till 31. Underlaget för granskningsmallen har arbetats fram utifrån tidigare inspektioner och studier samt efter synpunkter från projektgruppen.² Till stöd för inmatningen har granskarna haft en manual. Efter avslutad granskning har uppgifterna överförts till ett särskilt statistik- och analysprogram (SPSS) för bearbetning.

Även om mallen har konstruerats för att så långt möjligt undvika tolkningsproblem vid granskningen av ärendena, har tolkningar i vissa avseenden inte gått att undvika. Granskningsgruppen har, främst under det inledande granskningsarbetet, diskuterat uppkomna tolkningsfrågor med följd att granskningsmanualen förtydligats. Gruppen har därutöver löpande stämt av sina respektive bedömningar i uppkomna frågor, för att säkerställa enhetligheten i granskningen.

Vid sidan om granskningsmallens frågeställningar har även genomgången av materialet i ärendena gett upphov till iakttagelser och synpunkter som noterats särskilt då projektgruppen löpande har diskuterat och analyserat frågor kring handläggningen. Dessa omständigheter kommenteras särskilt i anslutning till respektive avsnitt.

Vid tillsynsbesöken har inhämtats information kring kammarens organisation när det gäller denna typ av brottslighet. Vidare har uppgifter inhämtats beträffande kammarens samarbete med polisen samt samverkan med andra myndigheter och organisationer. Därutöver har ingått att följa upp efterlevnaden av de råd och rekommendationer som ges i Åklagarmyndighetens handböcker och rättspromemorior för dessa brottstyper. Detta har skett vid möten både enskilt med kammarledningen och relationsvårdsspecialisten, samt vid ett avslutande gemensamt kammarmöte med all vid tillfället tillgänglig personal. Vid det avslutande kammarmötet har även iakttagelser vid granskningen och rutiner vid handläggningen av ärendena diskuterats med kammarens personal.

1.2.4 Projektorganisation

Överåklagare Marianne Ny har varit projektansvarig och kammaråklagarna Katarina Olsson (t.o.m. 31 mars 2009) och Viktoria Karlsson har varit projektledare.

Till projektet har knutits en granskningsgrupp. Denna har bestått av relationsvårdsspecialisterna kammaråklagarna Zilla Hirsch, Södertörns åklagarkammare i Stockholm, och Ingrid Isgren, Åklagarkammaren i Uppsala, samt fr.o.m. den 25 mars 2009 assistentåklagaren Emelie Källfelt, Utvecklingscentrum Göteborg. Hela projektgruppen har deltagit i arbetet med granskningen.

---

¹ Se bilaga 1.

² Gemensam inspektion - Granskning av brottsutredningar avseende våldtäkt och grov våldtäkt där brottsoffret är över 15 år 2005 och 2007 (ÅM 2005/0123 och ÅM 2006/4382). Kvinnofrid – Huvudbetänkande av kvinnovåldskommissionen SOU 1995:60.

Under granskningsarbetet vid Åklagarkammaren i Skövde, Åklagarkammaren i Västerås och Söderorts åklagarkammare i Stockholm har även chefsåklagaren Magnus Bolin, Utvecklingscentrum Göteborg, vice överåklagaren Göran Hellstrand, Utvecklingscentrum Malmö, respektive Kristina Lindhoff Carleson, Utvecklingscentrum Stockholm, medverkat.

Åklagaradministratören Gunn Sjögren, Utvecklingscentrum Göteborg, har bistått projektet med att tekniskt upprätta granskningsmall och manual.

Forskaren Carolina Lunde vid Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet, har ansvarat för den statistiska bearbetningen av materialet och utarbetat samtliga tabeller i denna rapport.

2 Styrdokument m.m. för Åklagarmyndigheten

I styrdokument för Åklagarmyndigheten har de senaste åren återkommande angetts att verksamhetsutvecklingen ska säkerställa att åklagarnas brottsbekämpning på området effektiviseras. Lagföringen ska öka och kvaliteten ska höjas på brottsutredningsverksamheten.

2.1 Statsmakternas mål enligt budgetproposition och regleringsbrev

I budgetpropositionerna för 2008 och 2009 slås fast att målet för rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet. Regeringens mål för verksamhetsområdet Utredning och lagföring är att lagföring och brottsuppleringen ska öka och att verksamheten ska bedrivas med högt ställda krav på rättssäkerhet, kvalitet och effektivitet.³

Enligt regleringsbrevet är målet för Åklagarmyndigheten 2009 att myndigheten ska bedriva utvecklingsarbete för att höja kvaliteten och effektiviteten i brottsutredningsverksamheten och processföringen samt att lagföringen ska öka. Vidare ska Åklagarmyndigheten särskilt redovisa de insatser som har genomförts för bekämpning av vålds- och sexualbrott mot kvinnor och barn samt ge en beskrivning och analys av hur verksamheten har utvecklats på området och dess verksamhetsresultat.⁴ Samma formuleringar återfinns i målen för Åklagarmyndigheten 2008.⁵

2.2 Åklagarmyndighetens verksamhetsmål

Ett verksamhetsmål i Åklagarmyndighetens verksamhetsplan 2008 är att lagföringen ska öka för våldsbrott mot kvinnor och barn samt sexualbrott mot

---

³ Anm. Polisen och åklagarväsendet ansvarar gemensamt för merparten av verksamhetsområdet. Prop. 2007/08 Utgiftsområde 4 Rättsväsendet och prop. 2008/2009 Utgiftsområde 4 Rättsväsendet.

⁴ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Åklagarmyndigheten, Ju 2008/9931/Å.

⁵ Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Åklagarmyndigheten; Ju 2007/9554/Å.

vuxna och barn. Åklagarkamrarna ska särskilt redovisa hur de s.k. barnhusen fungerat och de åtgärder som vidtagits för att tillgodose ett barnperspektiv i brottsutredningar och brottmålsprocesser. Vidare ska redovisas erfarenheterna av relationsvåldsspecialisternas arbete och kvalitetsförbättrande åtgärder och samverkansrutiner med polisen⁶.

I Åklagarmyndighetens verksamhetsplan 2009 ställs samma krav på åklagarnas brottsbekämpning som i regleringsbrevet för samma år. Därutöver ska åklagarkamrarna särskilt redovisa de insatser som genomförs när det gäller bekämpningen av vålds- och sexualbrott mot kvinnor och barn.

2.3 Rättsliga utvecklingsstrategier 2007-2009

I Åklagarmyndighetens dokument Rättsliga utvecklingsstrategier 2007-2009 ingår våld i nära relationer och sexualbrott bland de prioriterade brottsområdena. För inriktningen av utvecklingsarbetet inom dessa brottskategorier gäller att bevissäkringen och utredningarna ska förbättras, att fler av dem som har begått brott ska lagföras, att specialiseringen ska fortsätta och kompetensen hos åklagarna höjas, samt att arbetet särskilt ska inriktas på att utveckla framgångsrika utredningsmetoder och samarbetsformer, inte minst med polisen.

3 Kvalitetsutveckling inom Åklagarmyndigheten

8

3.1 Specialisttjänster

Åklagarväsendet har under flera år satsat på specialisering av åklagare för en effektivare bekämpning av strategiskt viktiga brottstyper. Sådana befattningar finns i dag för bekämpningen av relationsvåld, dvs. vålds- och sexualbrott inom relation inklusive övergrepp mot barn, s.k. relationsvåldsspecialister. Relationsvåldsspecialistens uppgift är att under kammarchefen leda arbetet med bekämpning av relationsvåld. I detta ligger bland annat att leda det operativa arbetet för de åklagare inom kammaren som arbetar med sådan brottslighet, att i samverkan med polisen och andra myndigheter utveckla arbetsformer och arbetsfördelning, göra kvalitetsbedömningar av utredningar och svara för kvalitetsutvecklingen av förundersökningar. Erfarenheterna visar att denna utveckling lett till en högre kvalitet i brottsutredningsverksamheten.⁷

Utvecklingen mot att ärendetyper handläggs av särskilt utsedda åklagare som i förekommande fall arbetar i team har pågått sedan 2006. I dag har i stort sett alla kammare en relationsvåldsspecialist och merparten av kamrarna har

---

⁶ En sammanställning av åklagarkamrarnas redovisning framgår av Åklagarmyndighetens årsredovisning 2008.

⁷ Åklagarmyndighetens rapport Relationsvåldsspecialisterna – uppföljning och utvärdering, november 2008, Utvecklingscentrum Göteborg.

även särskilt utsedda åklagare med särskilda kunskaper och erfarenheter som handlägger dessa brottstyper.⁸

3.2 Kompetensutveckling

Ett övergripande mål för all utbildningsverksamhet inom åklagarväsendet är att varje åklagare ska ha rätt att, för varje typ av arbetsuppgift, få ändamålsenlig utbildning så att han eller hon känner säkerhet, trygghet och styrka i sin åklagarroll. Utbildning indelas i grundutbildning, vidareutbildning och specialistutbildning. Utbildning avseende vålds- och sexualbrott inom relation inklusive övergrepp mot barn ingår som en del av grundutbildningen. Därutöver ges specialistutbildningar avseende övergrepp mot kvinnor, övergrepp mot barn del I till III och hedersrelaterat våld.

Från och med hösten 2009 erbjuder Åklagarmyndigheten tillsammans med Nationellt Centrum för Kvinnofrid och Uppsala universitet åklagare en distansutbildning på halvfart i ämnet våld i nära relationen. Utbildningen ger 7,5 högskolepoäng och målgruppen är både relationsvåldsspecialister och andra åklagare som regelbundet handlägger ärenden av denna typ. Denna utbildning kommer även att genomföras med väsentligen samma sakinhåll för polis och domare.

3.3 Utvecklingsverksamhet

På tre orter i landet – Stockholm, Göteborg och Malmö - finns Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum med uppgift att bedriva metod- och rättslig utveckling inom olika brottsområden och svara för den samlade kunskapen inom sina ansvarsområden. Utvecklingscentrumen arbetar med metodutveckling, kunskapsuppbyggnad och samverkar med andra myndigheter inom sina verksamhetsområden. Varje centrum leds av en överåklagare, som under riksåklagaren har ansvaret för åklagarverksamheten inom sitt område. Ett sådant ansvarsområde är inte geografiskt begränsat utan är indelat i olika ämnesgrupper och omfattar hela landet. Ansvarsområdet för Utvecklingscentrum Göteborg är främst våldsbrott, brott mot frihet och frid samt sexualbrott.

4 Granskningen

Redovisningen nedan angående organisation m.m. vid de aktuella åklagarkammarna avser tiden för projektgruppens besök på respektive ort under 2009. Besöken ägde rum vid Åklagarkammaren i Karlskrona den 25-26 februari, Åklagarkammaren i Västerås den 25-26 mars, Åklagarkammaren i Skövde den 30-31 mars, vid Malmö åklagarkammare den 22-23 april, vid Söderort åklagarkammare i Stockholm den 5-6 maj och vid Åklagarkammaren i Östersund den 19-20 maj.

---

⁸ Med särskilt utsedd åklagare avses annan åklagare än relationsvåldsspecialist som av kammarledningen utsetts att handlägga vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn.

4.1 Inkomna ärenden i förhållande till befolkningsunderlag vid de granskade åklagarkammarna

Tabell 1. Inkomna ärenden i förhållande till befolkningsunderlag per den 31 december 2008

Inkomna brottsmisstankar 2008	Åklagarkammare						Summa
	Karlskrona	Västerås	Skövde	Malmö	Söderort	Östersund	
Våldtäkt mot vuxna	42	75	69	411	182	61	840
Grov kvinnofridsränkning	33	111	64	60	193	30	491
Sexualbrott mot barn	32	85	87	60	78	42	384
Våldsbrott mot barn	71	296	123	409	347	49	1295
Grov fridskränkning	11	41	27	44	78	28	229
Totalt antal brottsmisstankar	189	608	370	984	878	210	3229
Befolkningsunderlag per 31 december 2008*	152 259	249 974	256 234	335 608	299 792	126 897	1 420 764
Anmälda brott per 100 000 invånare	124	243	144	293	293	165	227

*Anm. Uppgifterna är inhämtade från Statistiska centralbyrån (SCB) och beräknade efter åklagarkammarnas verksamhetsområde enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter (ÅFS 2005:9) om åklagarkammarnas lokalisering och verksamhetsområden, med ändringar till och med 2008 (ÅFS 2008:4).

4.2 Åklagarkammaren i Karlskrona

4.2.1 Organisation m.m. vid Åklagarkammaren i Karlskrona

Ärenden gällande vålds- och sexualbrott i relation inklusive övergrepp mot barn handläggs av relationsvårdsspecialisten och en särskilt utsedd åklagare tillika vice chefsåklagare på kammaren. Båda har genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot barn. Relationsvårdsspecialisten har dessutom genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot kvinnor.

4.2.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Blekinge län

Inom Polismyndigheten i Blekinge län finns en familjevårdsgupp som handlägger våld- och sexualbrott i relation inklusive övergrepp mot barn. De särskilt utsedda utredarna är placerade vid polismyndighetens utredningsenheter i Karlskrona, Ronneby och Karlshamn. Utredningsgruppen består förutom av polispersonal, även av en civilanställd utredare. Flertalet av de polisanställda i denna grupp har lång erfarenhet och relevant utbildning på området. Enligt kammarledningen uppvisar de stort engagemang för sin uppgift.

Polis och åklagare har en nära och väl fungerande samverkan när det gäller dessa brottstyper och man har kontinuerliga uppföljningsmöten där bland annat kvalitén på brottsutredningarna och domar diskuteras. Åklagarna har deltagit i undervisnings- och informationsinsatser hos polisen, bland annat om vikten av bra förstahandsåtgärder. På kammarledningsnivå sker det veckovisa möten med polis där bland annat statistik och kvalitén på brottsutredningarna diskuteras.

4.2.3 Samverkan med myndigheter och organisationer

Åklagarna deltar i en samverkansgrupp tillsammans med utredare från polisens familjevåldsgrupp samt representanter från socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Gruppen träffas två gånger per år.

4.2.4 Statistiska uppgifter

2009 (t.o.m. september)

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	19	26	59	24	1
Avslutade brottsmisstakar	19	25	47	31	3
Lagförda brottsmisstakar	1	7	5	2	0
Andel som lett till lagföring (procent) *	6 (26)	30 (31)	11 (25)	13 (60)	0 (40)
Genomströmningstid **	31	55	84	63	228

2008

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	42	33	71	32	11
Avslutade brottsmisstakar	42	31	68	30	12
Lagförda brottsmisstakar	7	12	7	10	6
Andel som lett till lagföring (procent) *	19 (30)	44 (38)	10 (24)	37 (57)	50 (41)
Genomströmningstid **	73	59	80	118	207

2007

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	34	40	63	15	12
Avslutade brottsmisstakar	35	36	56	18	11
Lagförda brottsmisstakar	0	8	2	2	1
Andel som lett till lagföring (procent) *	0 (22)	25 (36)	4 (23)	17 (42)	9 (46)
Genomströmningstid **	46	28	45	86	32

* Andel lagföringsbeslut i förhållande till summan av lagföringsbeslut samt avskrivningar med motivering att det inte går att bevisa att den misstänkte gjort sig skyldig till brott. Siffrorna inom parentes anger rikets lagföringsgenomsnitt.

**Dagar från inkommen anmälan till beslut. Siffrorna anger medelvärde.

4.3 Åklagarkammaren i Västerås

4.3.1 Organisation m.m. vid Åklagarkammaren i Västerås

Ärenden gällande vålds- och sexualbrott mot barn handläggs av relationsvårdsspecialisten och en särskilt utsedd åklagare på kammaren. Båda två har genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot barn.

Vad gäller vålds- och sexualbrott mot kvinnor handläggs dessa i betydande utsträckning utan hänsyn till specialitet. Enligt kammarledningen är antalet inkomna ärenden i denna brottskategori så högt att merparten av åklagarna måste hjälpas åt med dessa ärenden. En väl fungerande rutin när det gäller handläggningen av dessa ärenden har upprättats inom kammarens s.k. tvångsmedelsgrupp samt mellan denna och polisen kriminaljourverksamhet.

4.3.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Västmanlands län

Polismyndighetens operativa avdelning består av länets fyra närpolisområden och en utrednings- och lagföringsenhet (UL), vilken fungerar som en länskriminalenhet. Vålds- och sexualbrott mot barn handläggs vid UL. Vålds- och sexualbrott mot kvinnor handläggs vid såväl UL som vid respektive närpolisområdes utredningsavdelning.

Vid UL:s våldsrotel finns en grupp bestående av fyra utredare som handlägger vålds- och sexualbrott mot barn. De polisanställda i denna grupp har relevant utbildning och flera av dem har lång erfarenhet av dessa brottstyper. Enligt kammarledningen är åklagarna inte närvarande vid barnförhör. Skälet till detta är dels att kammaren inte har tillräckligt med resurser för att låta åklagarna vara närvarande vid förhöret, dels att man gör bedömningen att åklagarnas närvaro vid barnförhör inte är nödvändig.

När det gäller vålds- och sexualbrott mot kvinnor handläggs dessa av övriga utredare inom UL och av utredare inom respektive närpolisområdes utredningsavdelning. Polismyndigheten i Västmanlands län kommer från och med den 1 november 2009 att inrätta en familjevåldsrotel där de aktuella brottstyperna kommer att handläggas.

Polis och åklagare har sedan länge en nära och väl fungerande samverkan när det gäller dessa brottstyper och man har utarbetat ett system för kvalitetssäkring på brottsutredningar. Relationsvåldsspecialisten och den särskilt utsedde åklagaren har kontinuerliga möten med polisens barnutredare. Vidare har generella utredningsdirektiv utarbetats och på kammarledningsnivå sker det kontinuerliga uppföljningsmöten med polisledningen där bland annat statistik och kvalitén på brottsutredningarna diskuteras.

4.3.3 Samverkan med myndigheter och organisationer

I Västmanlands län finns ett Barnahus, vilket är beläget i Västerås. De åklagare som handlägger brott mot barn deltar i en samrådsgrupp tillsammans med polisens barnutredare, läkare samt personal från barn- och ungdomspsykiatri och socialtjänsten. Samrådsgruppen träffas i Barnhusets lokaler en gång i veckan.

4.3.4 Statistiska uppgifter

2009 (t.o.m. september)

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	68	79	183	53	31
Avslutade brottsmisstakar	77	103	239	82	29
Lagförda brottsmisstakar	8	20	29	9	7
Andel som lett till lagföreläggning (procent) *	14 (26)	25 (31)	15 (25)	26 (60)	26 (40)
Genomströmningstid **	92	79	173	136	98

2008

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	75	111	296	85	41
Avslutade brottsmisstakar	70	107	260	86	41
Lagförda brottsmisstakar	12	39	62	40	8
Andel som lett till lagföreläggning (procent) *	23 (30)	41 (38)	32 (24)	56 (57)	32 (41)
Genomströmningstid **	84	101	139	178	97

2007

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	79	105	173	73	34
Avslutade brottsmisstakar	75	100	158	64	34
Lagförda brottsmisstakar	14	32	43	22	17
Andel som lett till lagföreläggning (procent) *	28 (22)	36 (36)	37 (23)	52 (42)	61 (46)
Genomströmningstid **	61	59	135	131	89

* Andel lagföreläggningsbeslut i förhållande till summan av lagföreläggningsbeslut samt avskrivningar med motivering att det inte går att bevisa att den misstänkte gjort sig skyldig till brott. Siffrorna inom parentes anger rikets lagföreläggningens genomsnitt

**Dagar från inkommen anmälan till beslut. Siffrorna anger medelvärde

4.4 Åklagarkammaren i Skövde

4.4.1 Organisation m.m. vid Åklagarkammaren i Skövde

Ärenden gällande vålds- och sexualbrott mot barn handläggs av relationsvåldsspecialisten och några särskilt utsedda åklagare på kammaren. Vad gäller vålds- och sexualbrott mot kvinnor handläggs dessa av relationsvåldsspecialisten och av flertalet åklagare vid kammaren. Enligt kammarledningen är antalet inkomna ärenden i denna brottstyp högt varför merparten av åklagarna måste hjälpas åt med dessa ärenden. Såväl chefsåklagaren som vice chefsåklagaren handlägger nämnda brottstyper. Relationsvåldsspecialisten handlägger utöver dessa brottstyper även andra brottstyper.

Relationsvåldsspecialisten har genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot kvinnor. Vidare har vice chefsåklagaren genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot barn och hedersrelaterat brott. De övriga särskilt utsedda åklagarna har genomgått specialistutbildning med relevans på brottskategorierna i varierande omfattning.

4.4.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Västra Götaland, Polisområde Skaraborg

Polisområde Skaraborgs operativa verksamhet består av ett antal utredningsavdelningar inom polisområdets orter och en länskriminalpolisavdelning (LKP), vilken är lokaliserad i Skövde. Inom LKP finns särskilt utsedda poliser som handlägger vålds- och sexualbrott mot barn. Sexualbrott mot kvinnor handläggs av samtliga utredare inom LKP. När det gäller våldsbrott mot kvinnor handläggs dessa på respektive utredningsavdelning inom polisområdets orter.

Polisen i Skövde och åklagarkammaren är samlokaliserade och har sedan länge en nära och väl fungerande samverkan när det gäller dessa brottstyper. Generella utredningsdirektiv har utarbetats och på kammarledningsnivå sker det kontinuerliga uppföljningsmöten med polisledningen där bland annat statistik och kvalitén på brottsutredningarna diskuteras.

4.4.3 Samverkan med myndigheter och organisationer

Inom Skaraborg pågår en samverkan för kvinnofrid - Utväg Skaraborg. Åklagarkammaren ingår i verksamheten tillsammans med polismyndigheten, kriminalvården, 15 kommuner genom socialtjänsten samt Västra Götalandsregionens hälso- och sjukvård. Andra viktiga samarbetspartners är kvinnohuset i Skövde, kvinnojourerna samt brottsofferjouren.

4.4.4 Statistiska uppgifter

2009 (t.o.m. september)

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	55	41	68	34	20
Avslutade brottsmisstakar	53	47	84	35	15
Lagförda brottsmisstakar	8	16	19	11	3
Andel som lett till lagföring (procent) *	22 (26)	48 (31)	28 (25)	35 (60)	38 (40)
Genomströmningstid **	99	92	139	126	279

2008

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	69	64	123	87	27
Avslutade brottsmisstakar	66	72	93	85	24
Lagförda brottsmisstakar	10	38	22	45	9
Andel som lett till lagföring (procent) *	21 (30)	61 (38)	33 (24)	68 (57)	39 (41)
Genomströmningstid **	106	92	89	54	109

2007

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	49	61	70	49	14
Avslutade brottsmisstakar	44	59	62	50	17
Lagförda brottsmisstakar	7	19	15	12	9
Andel som lett till lagföring (procent) *	21 (22)	38 (36)	32 (23)	34 (42)	64 (46)
Genomströmningstid **	92	83	117	163	65

* Andel lagföringsbeslut i förhållande till summan av lagföringsbeslut samt avskrivningar med motivering att det inte går att bevisa att den misstänkte gjort sig skyldig till brott. Siffrorna inom parentes anger rikets lagföringsgenomsnitt

**Dagar från inkommen anmälan till beslut. Siffrorna anger medelvärde

4.5 Malmö åklagarkammare

4.5.1 Organisation m.m. vid Malmö åklagarkammare

Kammaren har ett s.k. relationsvåldsteam bestående av en relationsvåldsspecialist, en allmänspecialist och sex särskilt utsedda åklagare som handlägger vålds- och sexualbrott i relation och mot barn. Är den misstänkte under arton år handläggs dock ärendet av åklagare i det s.k. ungdomsteamet. Relationsvåldsspecialisten och allmänspecialisten har genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot kvinnor, hedersrelaterat våld och övergrepp mot barn I-III. De övriga särskilt utsedda åklagarna har genomgått specialistutbildning med relevans på brottskategorierna i varierande omfattning.

4.5.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Skåne, Polisområde Malmö

Polisområde Malmös operativa verksamhet består förutom av tre närpolisområden även utav en kriminalsektion. De aktuella brottskategorierna handläggs inom kriminalsektionens rotel för brott i nära relation. Utredningsgruppen består förutom av polispersonal, även utav en civilanställd utredare. Flertalet av de polisanställda i denna grupp är nyrekryterade och har begränsad erfarenhet utbildning på området.

Polis och åklagare har etablerat en nära samverkan när det gäller dessa brotts typer. På kammarledningsnivå sker det kontinuerliga uppföljningsmöten med polismyndigheten där bland annat statistik och kvalitén på brottsutredningarna diskuteras.

4.5.3 Samverkan med myndigheter och organisationer

I Malmö finns ett s.k. barnahus; Kriscentrum för barn och unga. Åklagarna deltar tillsammans med polis och representanter för socialtjänsten i en samrådsgrupp som träffas regelbundet. Polismyndigheten och socialtjänsten har ett nära samarbete och etablerade rutiner i dessa ärenden.

I Malmö stad pågår en samverkan för kvinnofrid, Kvinnofridsprogrammet i Malmö, vilket är ett handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor och barn i Malmö. Malmö åklagarkammare ingår i verksamheten tillsammans med Polismyndigheten i Skåne län, hälso- och sjukvården, Malmös kvinnojour, Frivårdens påverkansprogram IDAP och andra ideella organisationer.

Åklagarkammaren deltar i en regional samverkansgrupp för att motverka våld i nära relationer. Denna verksamhet pågår i Länsstyrelsens i Skåne län regi.

4.5.4 Statistiska uppgifter

2009 (t.o.m. september)

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	148	58	274	47	26
Avslutade brottsmisstakar	383	45	305	237	28
Lagförda brottsmisstakar	37	15	28	213	17
Andel som lett till lagföring (procent) *	25 (26)	35 (31)	12 (25)	93 (60)	68 (40)
Genomströmningstid **	120	90	152	47	157

2008

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	411	60	409	60	44
Avslutade brottsmisstakar	374	59	379	56	52
Lagförda brottsmisstakar	242	32	49	18	33
Andel som lett till lagföring (procent) *	71 (30)	59 (38)	18 (24)	50 (57)	73 (41)
Genomströmningstid **	113	95	133	159	95

2007

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	118	52	355	54	20
Avslutade brottsmisstakar	117	50	324	47	19
Lagförda brottsmisstakar	18	33	41	6	8
Andel som lett till lagföring (procent) *	20 (22)	73 (36)	16 (23)	21 (42)	50 (46)
Genomströmningstid **	161	58	123	104	256

* Andel lagföringsbeslut i förhållande till summan av lagföringsbeslut samt avskrivningar med motivering att det inte går att bevisa att den misstänkte gjort sig skyldig till brott. Siffrorna inom parentes anger rikets lagföringsgenomsnitt

**Dagar från inkommen anmälan till beslut. Siffrorna anger medelvärde

4.6 Söderorts åklagarkammare i Stockholm

4.6.1 Organisation m.m. vid Söderorts åklagarkammare i Stockholm

Åklagarkammaren har sedan 2002 ett relationsvåldsteam bestående av en relationsvåldsspecialist, tillika teamledare, och fem särskilt utsedda åklagare. Vålds- och sexualbrott mot kvinnor handläggs av samtliga åklagare inom teamet. Vålds- och sexualbrott mot barn handläggs till hälften av en särskilt utsedd åklagare inom teamet och till hälften av övriga åklagare inom teamet. Är den misstänkte under arton år handläggs dock ärendet av åklagare i ungdomsteamet. Från och med den 1 september 2009 kommer barnärendena handläggas av två särskilt utsedda åklagare på kammaren.

Åklagarna är indelade i grupper tillsammans med utredande polispersonal. Varje grupp har en så kallad ärendevecka vilket innebär att den gruppen då får alla anmälningar som görs under veckan. Avsikten är att gruppen ska hinna göra klart dessa ärenden under tiden fram till nästa ärendevecka. Den åklagare, vars grupp har ärendevecka, försöker då också vara närvarande hos polisen.

Relationsvåldsspecialisten och den särskilt utsedda åklagaren för barnärendena har genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot kvinnor, hedersrelaterat våld och övergrepp mot barn I-III. De övriga särskilt utsedda åklagarna har genomgått specialistutbildning med relevans på brottskategorierna i varierande omfattning.

4.6.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten i Stockholms län, Söderorts polismästardistrikt

Polismyndigheten i Stockholms län är organiserad i åtta polismästardistrikt. Inom Söderorts polismästardistrikt finns en kriminalenhet där de aktuella brottstyperna utreds. Vid kriminalenheten finns en familjevåldsgrupp som handlägger vålds- och sexualbrott mot såväl kvinnor som barn. Flera av de polisanställda i denna grupp har lång erfarenhet och relevant utbildning på området.

Polis och åklagare har sedan länge en nära och väl fungerande samverkan när det gäller dessa brottstyper. Åklagarna i teamet bedriver ofta förundersök-

ningsledning direkt på plats vid Söderortspolisen. Generella utredningsdirektiv har utarbetats och på kammarledningsnivå sker det kontinuerliga uppföljningsmöten med polismyndigheten där bland annat statistik och kvalitén på brottsutredningarna diskuteras.

4.6.3 Samverkan med myndigheter och organisationer

Inom Söderorts polismästardistrikt finns inte något barnahus. Barncentrum i Stockholms är huvudsakligen till för barn i cityregionen men tar i viss mån även emot ärenden från Söderortspolisen. Av praktiska skäl används dessa lokaler endast i begränsad omfattning.

Enligt kammarledningen är det kammarens ambition att åklagarna ska vara närvarande vid barnförhör. I praktiken närvarar åklagarna i dessa förhör endast i mindre utsträckning. Skälet till detta är att kammaren inte har tillräckligt med resurser för att låta åklagarna vara närvarande vid förhöret.

Representanter från socialtjänsten är stationerade vid Söderortspolisen och erbjuder stöd och hjälp till brottsoffren under och efter rättsprocessen.

I övrigt pågår inte någon samverkan med andra myndigheter eller organisationer.

4.6.4 Statistiska uppgifter

2009 (t.o.m. september)

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	102	147	262	73	88
Avslutade brottsmisstakar	130	180	273	63	85
Lagförda brottsmisstakar	14	40	53	31	29
Andel som lett till lagföring (procent) *	15 (26)	33 (31)	25 (25)	65 (60)	47 (40)
Genomströmningstid **	387	155	196	145	124

2008

Anmälare	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	182	193	347	78	78
Avslutade brottsmisstakar	187	188	295	81	88
Lagförda brottsmisstakar	33	57	34	22	27
Andel som lett till lagföring (procent) *	26 (30)	36 (38)	16 (24)	47 (57)	35 (41)
Genomströmningstid **	536	115	152	250	152

2007

Anmälare	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	133	211	303	56	84
Avslutade brottsmisstakar	128	200	284	50	73
Lagförda brottsmisstakar	30	54	38	12	29
Andel som lett till lagföring (procent) *	35 (22)	31 (36)	19 (23)	46 (42)	52 (46)
Genomströmningstid **	170	101	137	186	100

* Andel lagföringsbeslut i förhållande till summan av lagföringsbeslut samt avskrivningar med motivering att det inte går att bevisa att den misstänkte gjort sig skyldig till brott. Siffrorna inom parentes anger rikets lagföringsgenomsnitt

**Dagar från inkommen anmälan till beslut. Siffrorna anger medelvärde

4.7 Åklagarkammaren i Östersund

4.7.1 Organisation m.m. vid Åklagarkammaren i Östersund

Ärenden gällande vålds- och sexualbrott mot barn handläggs av relationsvårdsspecialisten och två särskilt utsedda åklagare på kammaren. Dessa tre har genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot barn del I-III. Relationsvårdsspecialisten har därutöver genomgått specialistutbildning avseende hedersrelaterat våld.

Vad gäller vålds- och sexualbrott mot kvinnor handläggs dessa i betydande utsträckning utan hänsyn till specialitet. Enligt kammarledningen är antalet inkomna ärenden i denna brottskategori högt och då kammaren har så få åklagare måste merparten åklagare hjälpas åt med dessa ärenden. Ingen av åklagarna på kammaren har genomgått specialistutbildning avseende övergrepp mot kvinnor.

4.7.2 Organisation m.m. vid Polismyndigheten Jämtlands län

Polismyndighetens operativa avdelning består av länets fem närpolisområden och en kriminalenhet som fungerar som en länskriminalenhet. De aktuella brottstyperna utreds av kriminalenheten.

Inom kriminalenheten finns en grupp bestående av fyra utredare som handlägger vålds- och sexualbrott mot kvinnor. Polisens utredningsgrupp för dessa brott består förutom av polispersonal, även av två civilanställda utredare. Polisen har vidare en grupp bestående av tre utredare som handlägger vålds- och sexualbrott mot barn. De polisanställda i dessa grupper har samtliga lång erfarenhet och relevant utbildning på området. Enligt kammarledningen uppvisar de stort engagemang för sin uppgift.

Polis och åklagare är samlokaliserade och har sedan länge en nära och väl fungerande samverkan när det gäller dessa brottstyper. Vidare deltar åklagarna i olika undervisnings- och informationsinsatser hos polisen. Generella utredningsdirektiv har utarbetats och på kammarledningsnivå sker det kontinuerliga uppföljningsmöten med polismyndigheten där bland annat statistik och kvalitén på brottsutredningarna diskuteras.

4.7.3 Samverkan med myndigheter och organisationer

I Jämtlands län finns för närvarande inget etablerat Barnahus. Det finns en samrådsgrupp bestående av barnläkare, representanter från socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri samt polisens barnutredare som träffas regelbundet. Polismyndigheten och socialtjänsten har ett nära samarbete och etablerade rutiner i dessa ärenden.

Även beträffande våld mot kvinnor finns en samrådsgrupp där åklagare deltar tillsammans med representanter från socialtjänsten, kvinnojouren, hälso- och sjukvården samt polisens relationsvåldgrupp.

4.7.4 Statistiska uppgifter

2009 (t.o.m. september)

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	21	18	45	41	26
Avslutade brottsmisstakar	37	24	56	32	22
Lagförda brottsmisstakar	2	11	5	13	6
Andel som lett till lagföring (procent) *	10 (26)	58 (31)	13 (25)	68 (60)	50 (40)
Genomströmningstid **	103	127	144	126	134

2008

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	61	30	49	42	28
Avslutade brottsmisstakar	56	37	53	36	21
Lagförda brottsmisstakar	14	25	15	13	9
Andel som lett till lagföring (procent) *	33 (30)	76 (38)	39 (24)	50 (57)	60 (41)
Genomströmningstid **	54	160	169	117	117

2007

	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inkomna brottsmisstakar	67	50	66	37	20
Avslutade brottsmisstakar	66	46	66	37	24
Lagförda brottsmisstakar	21	11	6	13	8
Andel som lett till lagföring (procent) *	42 (22)	35 (36)	13 (23)	54 (42)	47 (46)
Genomströmningstid **	61	115	226	191	118

* Andel lagföringsbeslut i förhållande till summan av lagföringsbeslut samt avskrivningar med motivering att det inte går att bevisa att den misstänkte gjort sig skyldig till brott. Siffrorna inom parentes anger rikets lagföringsgenomsnitt

**Dagar från inkommen anmälan till beslut. Siffrorna anger medelvärde

5 Resultat av kartläggningen - iakttagelser och synpunkter

5.1 Några allmänna synpunkter

Inledningsvis kan projektgruppen konstatera att det genomförts ett stort antal förundersökningar som skulle kunna lyftas fram som goda exempel på hur utredningar vid denna typ av brottslighet bör utföras. Tillsynen syftar till att närmare granska både utredningar som lett fram till lagföring och utredningar som lagts ned. Såsom påpekats i inledningen bär de granskade brottstyperna med sig särskilda bevisvårigheter och en icke obetydlig andel av förundersökningarna leder inte till åtal. Av de förundersökningar som lagts ned är det dock en del som lagts ned av det skälet att det inte funnits anledning att anta att det har begåtts ett brott. I granskningen ingår även ett fåtal ärenden i vilka ledningen av förundersökningen överlämnats till polisen. Projektgruppen har vid granskningen inte funnit skäl att ifrågasätta något av dessa beslut. Den vanligast förekommande motiveringen vid nedläggningsbeslut är dock att brott inte kan styrkas, vilket innebär att det i utredningen inte kunnat säkras bevisning av sådan styrka att det funnits förutsättningar att väcka åtal.

Projektgruppen kommer i det följande lämna synpunkter på och lyfta fram arbetsformer som präglas av kvalitet och effektivitet och åtgärder som behöver vidtas för att öka kvaliteten i förundersökningarna.

Metoden som använts vid granskningen har redovisats under avsnitt 1. Projektgruppen kan konstatera att det vid vissa granskningstillfällen förekommit att det saknats akter och att det i befintliga akter saknats visst material. Detta har kommit granskningsgruppen tillhanda i efterhand och därefter förts in i granskningsmallen. Det kan dock inte uteslutas att det i vissa ärenden har genomförts fler åtgärder i ärendena än vad som framgått av tillgängliga dokument.

Det har inte varit granskningsgruppens uppdrag att granska diarieföringen i Cåbra som sådan. Något som dock noterats och övergripande aktualiserats vid granskningen är hur registreringen av brottsmisstankar, brottstider och brottsrubriceringar i Cåbra hanterats vid de granskade kamrarna. Detta kommenteras närmare i avsnitt 5.10.

Dispositionen nedan av de iakttagelser som projektgruppen gjort och synpunkter beträffande dessa följer i stort granskningsmallens disposition.

5.2 Sammanfattning av antal ärenden och beslut per åklagarkammare

Tabell 1. Antal granskade ärenden och beslut per åklagarkammare

	Åklagarkammare						Totalt
	Östersund	Västerås	Söderort	Skövde	Malmö	Karlskrona	
Granskade ärenden							
- Våldtäkt mot vuxen	24	23	23	25	24	25	144
- Grov kvinnofridskränkning	24	24	24	25	24	23	144
- Våldsbrott mot barn	19	19	21	19	18	19	115
- Sexualbrott mot barn	24	25	24	24	21	22	140
- Grov fridskränkning	3	5	7	6	5	6	32
Totalt antal ärenden	94	96	99	99	92	95	575
FU ej inledd*	1	-	-	-	-	-	1
Beslut om åklagarinträde inom 1 dygn	49	61	47	43	51	57	309
Särskilt utsedd åklagare	58	44	88	56	87	83	416
Läkardokumentation av skador på målsäganden inhämtats	23	9	24	24	16	25	121
Polisdokumentation av skador på målsäganden	28	25	30	37	30	30	180
Personella tvångsmedel							
- Anhållande	36	43	24	32	35	37	207
- Häktningsframställan	27	24	16	23	24	23	137
Framställan om målsägandebiträde eller särskild företrädare							
- Under förundersökning	40	40	39	35	52	44	250
- Vid åtal	6	1	-	4	-	13	24
Åklagare närvarande vid förhör							
- Brott mot vuxna	0	0	1	0	0	0	1
- Brott mot barn	0	0	3	6	10	0	19
Förhör med misstänkt ej genomfört	33	22	39	32	29	36	191
Förhör med målsäganden ej genomfört	15	5	16	10	15	17	78
Åtal	34	26	18	29	32	26	166
Ej åtal	0	3	0	1	1	1	6
Pågående Fu	6	5	6	6	4	5	32
Nedlagd Fu	52	62	73	62	54	58	361
- Ej anledning anta brott	13	11	15	14	9	2	64
- Övrig motivering	39	51	58	48	45	56	297
Fu överlämnad till polismyndighet	1	0	2	1	1	4	9
Handläggningstid medelvärdet (antal dagar)	95.3	82.5	121.2	107.6	108.4	76.9	97,5
Iakttagande av 2 a § FuK							
- Avslutade inom 3 månader	35	37	27	29	25	36	189
- Ej avslutade inom 3 månader	13	21	23	27	23	11	118

*Anm. Fu= förundersökning.

5.3 Anmälningstillfället

5.3.1 Anmälare

Granskningen

Tabell 1. Anmälare. Andel i procent.

Anmälare	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Målsägande	59	67	11	26	13
Närstående	11	7	38	21	19
Socialtjänsten	2	1	42	39	50
Annan	28	25	9	14	18
Antal ärenden	144	144	115	140	32

En anmälan om våldtäkt mot vuxen eller grov kvinnofridskränkning görs ofta av brottsoffret själv. I ca en fjärdedel av ärendena vid brott mot vuxna har anmälan gjorts av annan, exempelvis av en granne, kvinnojour, läkare eller annan vårdpersonal eller av polis. När det gäller brott begångna mot barn blir resultaten annorlunda. Våldsbrott mot barn anmäls oftast av någon närstående till målsäganden eller av socialtjänsten.⁹ Socialtjänsten står också för en stor andel av polisanmälningar vid sexualbrott mot barn och grov fridskränkning mot barn. En fjärdedel av anmälningar om sexualbrott görs dock av brottsoffret själv. I flera av dessa fall är brottsoffret 18 år eller äldre vid anmälningstillfället.¹⁰

5.3.2 Målsägandens kön och ålder vid anmälningstillfället

Granskningen

Tabell 2. Målsägandes kön och ålder vid anmälningstillfället (andelen kvinnliga målsägande redovisas inom parentes). Andel i procent.

Ålder	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
0-7 år	-	-	37 (48)	11 (63)	28 (44)
8-14 år	-	-	55 (24)	65 (89)	60 (47)
15-17 år	29 (100)	-	7 (44)	11 (100)	9 (100)
≥ 18 år	71 (98)	100 (100)	1 (0)	13 (89)	3 (100)
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Analysen av målsägandens kön och ålder visar att det finns skillnader mellan såväl brott där barn är målsägande och brott mot vuxna målsägande, som mellan brottstyperna inom dessa två kategorier. Vid brott mot vuxna är majoriteten av målsäganden 18 år eller äldre vid anmälningstillfället. Vid våldtäkt mot vuxna är dock målsäganden i närmare en tredjedel av fallen 15-17 år vid

⁹ Vissa av socialtjänstens anmälningar kan vara initierade av barnomsorgs- och skolpersonal, läkare eller annan vårdpersonal samt av en annan institution utan att dessa uppgifter framkommit på anmälan och i dessa fall har socialtjänsten registrerats som anmälare.

¹⁰ Åldersfördelningen av de brottsoffer som själva anmäler sexualbrott mot barn: 35 procent är 18 år eller äldre, 11 procent 15-17 år, 51 procent är 8-14 år och 3 procent är 0-7 år.

anmälningstillfället. Inte i något fall vid grov kvinnofridskränkning är målsäganden under 18 år.

Vid brott mot barn är merparten målsäganden 8-14 år vid anmälningstillfället. Det är en jämnare spridning mellan ålderskategorierna 0-7-år och 8-14-år när det gäller våldsbrott mot barn och grov fridskränkning än vid sexualbrott mot barn. Att drygt en tiondel av målsägandena vid sexualbrott mot barn är 18 år eller äldre har sin förklaring i att det förflutit viss tid mellan brottstillfället och anmälningstillfället. Vid brott mot barn är flickor kraftigt överrepresenterade i de äldre åldersgrupperna.¹¹

5.3.3 De misstänkta personernas kön och ålder vid anmälningstillfället

Granskningen

Tabell 3. De misstänkta personernas kön och ålder vid brottstillfället (andelen manliga misstänkta redovisas inom parentes). Andel i procent.

Ålder	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Okänd	16 (100)	-	2 (okänt)	4 (100)	-
Under 15 år	-	-	-	1 (100)	-
15-17 år	12 (100)	-	-	22 (100)	-
≥ 18 år	72 (100)	100 (100)	98 (61)	73 (100)	100 (78)
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Gemensamt för samtliga granskade brottstyper är att en mycket stor del av de misstänkta personerna är 18 år eller äldre och att de är män.¹² Något som särskilt bör noteras är att drygt en femtedel av de misstänkta när det gäller sexualbrott mot barn är i 15-17-årsåldern.

Även om männen dominerar utgör kvinnor i ålderskategorin 18 år eller äldre en tredjedel av de misstänkta vid våldsbrott mot barn och en femtedel vid grov fridskränkning mot barn.

¹¹ Könsfördelningen vid de olika ålderskategorierna inom gruppen brott mot barn: 51 procent är flickor i åldern 0-7 år, 61 procent är flickor i åldern 8-14 år, 82 procent är flickor i åldern 15-17 år och 85 procent är flickor i åldern 18 år eller äldre.

¹² I relation till det totala antalet fall gäller att den misstänkte i 90 procent av fallen är 18 år eller äldre och man.

5.3.4 De misstänkta personernas relation till offret

Granskningen

Tabell 4 De misstänkta personernas relation till offret. Andel i procent.

Relation	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Obekant	13	-	-	4	-
Bekant	52	-	7	41	-
Intim relation*	31	100	1	11	-
Annan närstående	1	-	14	24	13
Professionell kontakt	2	-	4	1	2
Vårdnadshavare	-	-	61	16	69
Förälder	-	-	13	3	16
Framgår ej	1	-	-	-	-
Antal ärenden	144	144	115	140	32

*Anm. Med intim relation avses att misstänkt och målsägande är eller har varit gifta, sammanboende, särbo eller har eller har haft annan typ av parrelation.

I ärenden om våldtäkt mot vuxen är en mycket stor andel av de misstänkta på ett eller annat sätt bekant till offret. I en tredjedel av fallen är det en person som den misstänkte har eller har haft en intim relation med.

Vid våldsbrott mot barn och grov fridskränkning är den största andelen av de misstänkta vårdnadshavare för offret och därefter följer förälder som inte är vårdnadshavare samt annan närstående. Vid sexualbrott mot barn är majoriteten av de misstänkta en för barnet bekant person. Gruppen föräldrar med eller utan vårdnaden om barnet och andra närstående utgör dock en lika stor grupp.

5.3.5 Tid mellan brottstillfället och anmälningstillfället

Granskningen

Tabell 5. Tid mellan brottstillfället och anmälningstillfället. Andel i procent.

Tid	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inom 1 dygn	43	76	23	9	19
1-4 dagar	16	9	10	8	16
5-13 dagar	9	4	12	9	9
14 dagar-2 mån	13	6	16	19	13
Mer än 2 mån	17	4	19	44	28
Okänt	2	1	20	11	15
Antal ärenden	144	144	115	140	32

I allmänhet går det längre tid från brott till anmälan när brottsoffret är barn än när brottsoffret är vuxen, samtidigt som det inom kategorierna brott mot

barn och brott mot vuxna förekommer variationer.¹³ Närmare fyra femtedelar av anmälningarna om grov kvinnofridskränkning har gjorts samma dygn som det senaste brottet inträffat. Vid våldtäkt mot vuxen är motsvarande andel 40 procent. En icke obetydlig andel av dessa anmälningar har dock gjorts sent, 15 procent har anmälts 14 dagar – 2 månader efter brottet och knappt 20 procent mer än två månader efter brottet.

Av sexualbrott mot barn har endast en tiondel av ärendena anmälts inom ett dygn från brottstillfället. En femtedel av anmälningarna har gjorts mellan 14 dagar och 2 månader efter brottet och hälften mer än två månader efter brottet. Vid våldsbrott mot barn och grov fridskränkning är tiden mellan brott och anmälan mer jämt fördelat över tidsintervallerna, men påfallande ofta har anmälan gjorts först sedan det förflutit viss tid från brottstillfället.

Synpunkter

Förutsättningarna för att säkra bevisning om brottet både i form av teknisk bevisning (brottsplatsundersökning, gods- och spårsäkring samt personsador) och vittnesförhör är bättre desto tidigare anmälan görs. De inledande utredningsåtgärderna är ofta av avgörande betydelse för om en brottsutredning ska bli framgångsrik och leda till en fällande dom. Det är således angeläget att förutom polis och åklagare också representanter för socialtjänsten, hälso- och sjukvården, kvinnojourer och brottsofferjouren samt andra som kommer i kontakt med brottsoffer i ett tidigt skede, verkar för att polisanmälan görs så snart som möjligt efter brottet¹⁴. Detta är särskilt angeläget när brottsoffret är barn eftersom de är beroende av att vuxna i den nära omgivningen agerar. En anmälan om misstankar om att ett barn utsatts för brott bör därför inte endast göras till socialnämnden utan samtidigt till polis och åklagare.

En sen anmälan innebär emellertid inte alltid att det saknas förutsättningar att styrka brott. Det är därför viktigt att även i de fallen driva utredningarna så långt att det finns ett fullgott beslutsunderlag. Det finns exempel bland de granskade ärendena, där anmälan gjorts lång tid efter händelsen, men där genomförd utredning ändå resulterat i åtal.

---

¹³ Tidsåtgången mellan brott och anmälan är kortast beträffande grov kvinnofridskränkning och längst när det gäller sexualbrott mot barn (medelvärde 1.5 vs. 4,1) ($p < .001$) vid oberoende t -test. Behandlar man tid mellan brott och anmälan som en variabel på ordinalskalenivå skiljer sig dels våldtäkt mot vuxen signifikant från grov kvinnofridskränkning, dels brott mot vuxen från brott mot barn (med envägs variansanalys, $p < .001$).

¹⁴ Jfr Handbok – Nationellt Handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp, Nationellt centrum, för kvinnofrid, Uppsala Universitet, 2008. Se även synpunkter från Åklagarmyndighetens och Rikspolisstyrelsens gemensamma inspektion 2005 och 2007 avseende granskning av brottsutredningar avseende våldtäkt, ÅM 2005/05 och ÅM 2007/4382.

5.4 Åklagarinträde

5.4.1 Ledningen av förundersökningen

Frågor om ledning av förundersökning regleras närmare i Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (ÅFS 2005:9) om ledning av förundersökning, som senast ändrades genom ÅFS 2009:2. Beträffande de granskade brottstyperna gäller följande.

- Åklagare ska leda förundersökningen när brottet innefattar våld eller hot om våld mot närstående eller tidigare närstående person, eller när brottet innefattar en sexuell handling mot någon som är under 18 år.
- Åklagare ska överta ledningen av förundersökningen när det under förundersökningen krävs annan åtgärd av domstol än förordnande av offentlig försvarare eller målsägandebiträde, t.ex. förordnande av särskild företrädare för barn eller utseende av sakkunnig, samt när någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader och brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid, om målsäganden vid tiden för anmälan inte har fyllt 18 år.
- Åklagare ska överta ledningen av förundersökningen även när någon som är under 15 år ska höras under förundersökningen och utsagan kan antas få särskild betydelse för utredningen.

Sammanfattningsvis innebär föreskrifterna att åklagare ska gå in som förundersökningsledare, så snart det finns en skäligen misstänkt person i ärendet. Såvitt gäller sexualbrott mot någon som är under 18 år samt brott innefattande våld eller hot om våld mot närstående eller tidigare närstående saknar det betydelse om det finns någon skäligen misstänkt person eller inte; åklagaren är alltid förundersökningsledare i dessa utredningar.

5.4.2 Tiden mellan anmälningstillfället och åklagarinträdet

Granskningen

Tabell 6. Tid mellan anmälningstillfället och åklagarinträdet. Andel i procent.

Åklagarinträde	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inom 1 dygn	57	75	39	41	53
1-4 dagar	22	18	36	39	34
5-13 dagar	15	1	14	15	13
14 dagar-2 mån	6	6	11	5	-
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Tiden mellan anmälan och åklagarinträde är signifikant längre vid brott mot barn än vid brott mot vuxna.¹⁵ Även inom kategorin brott mot vuxna kan no-

¹⁵ Dessa två brottskategorier skiljer sig signifikant från varandra med oberoende *t*-test (medelvärde 1.89 vs. 1.54) ($p < .001$).

teras att åklagarinträdet har skett signifikant senare vid våldtäkt än vid grov kvinnofridskränkning.¹⁶

Vid brott mot barn sker åklagarinträdet i regel inom ett dygn upp till 4 dagar efter anmälan. Vid grov fridskränkning sker åklagarinträdet i över hälften av fallen inom ett dygn. Vid vålds- och sexualbrott mot barn noteras att i en del fall har en fördröjning av åklagarinträdet skett, och inlottning till åklagare har skett först inom 14 dagar upp till 2 månader efter anmälningstillfället.

Vid en fördjupad analys kan noteras, såvitt gäller brott mot vuxna, att för de brott som inte anmäls i nära anslutning till brottet tenderar en fördröjning av åklagarinträdet i samband med inlottning till åklagare också att ske.¹⁷ Motsvarande samband kan inte påvisas beträffande brott mot barn.

Synpunkter

Som förundersökningsledare har åklagaren ansvar för förundersökningen i dess helhet. Detta innebär bland annat att åklagaren ansvarar för att förundersökningen bedrivs skyndsamt, effektivt och med beaktande av den enskildes rättssäkerhet.

Det är av stor vikt att åklagarinträde, där så är aktuellt, sker skyndsamt. Ett aktivt förundersökningsledarskap från åklagaren skapar förutsättningar för en effektivare brottsutredning bland annat genom tidiga direktiv om utredningsåtgärder och ställningstagande i tvångsmedelsfrågor. Detta hindrar inte att polisen i ett inledande skede av brottsutredningen på egen hand kan vidta vissa utredningsåtgärder innan åklagaren träder in som förundersökningsledare. De flesta av de s.k. förstahandsåtgärderna (varmed i detta sammanhang avses åtgärder som vidtas i ett tidigt skede) är normalt av sådan art att de kan och bör genomföras utan åklagarens medverkan (23 kap. 3 § 3 stycket rättegångsbalken jmf 3a § FuK).

Att åklagarinträdet oftast går snabbare i ärenden som rör brott mot vuxna än vid brott mot barn kan till viss del förklaras av att det i dessa ärenden oftare förekommer att anmälan görs i nära anslutning till brottet och att den misstänkte grips av polisen. Att det existerar en sådan skillnad till nackdel för barnärendena understryker vikten av att det hos alla berörda myndigheter finns goda rutiner för att anmälan och hanteringen av misstankar om brott mot barn sker med så stor skyndsamhet som möjligt.¹⁸

Projektgruppens mening är att en nära samverkan mellan polis och åklagaren på ett tidigt stadium har en avgörande betydelse för utredningen. Därför är

---

¹⁶ Vid våldtäkt mot vuxen är tidsrymden signifikant längre än vid grov kvinnofridskränkning med oberoende *t*-test (medelvärde 1.38 vs. 1.69) ($p < .001$).

¹⁷ Detta resultat härstammar från en enkel regressionsanalys med tid mellan brott och anmälan som oberoende variabel och åklagarinträde som beroende variabel ($R^2 = .09$; $t = 7.16$, $p < .001$; $\beta = .30$).

¹⁸ Delredovisning den 1 oktober 2009 av regeringsuppdrag att ta fram gemensamma nationella riktlinjer för samverkan kring barn som misstänks vara utsatt för brott.

det angeläget att tiden mellan anmälan och åklagarinträdet inte fördröjs i onödan.

5.4.3 Specialist eller annan särskilt utsedd åklagare vid ärendehandläggningen

Granskningen

Tabell 7. Särskilt utsedd åklagare vid handläggning av ärendena. Andel i procent.

Särskild åklagare	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxna	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Ja	66	63	78	81	84
Nej	34	37	22	19	16
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Två tredjedelar av ärendena rörande brott mot vuxna och ca fyra femtedelar av ärendena rörande brott mot barn har handlagts antingen av en relationsvårdsspecialist eller av annan åklagare som av kammarledningen har utsetts att handlägga de aktuella ärendetyperna.

Synpunkter

Vålds- och sexualbrott mot kvinnor och barn är, som tidigare påpekats, svåra att utreda. Detta gäller särskilt om brotten sker inom relation. Förundersökningarna bör därför från så tidig tidpunkt som möjligt ledas av förundersökningsledare med särskild kompetens och med intresse för ärendetyperna. Det är enligt projektgruppen angeläget att utvecklingen mot att denna brottslighet regelmässigt handläggs av särskilt utsedda åklagare fortsätter.

Mot bakgrund av att många anmälningar görs utom kontorstid och att det inte alltid finns tillgång till en specialiserad åklagare behöver samtliga åklagare som ingår i jourtjänstgöringen ha en grundläggande kompetens att handlägga de aktuella brottstyperna för att säkerställa en hög kvalitet i inledningen av utredningen.

5.5 Förundersökningsåtgärder – målsägande

5.5.1 Målsägandebiträde

Granskningen

Tabell 8. Framställan om förordnande om målsägarbiträde. Andel i procent.

Förordnande om målsägarbiträde	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Vid åtal	9	5	1	2	-
Under förundersökning	49	66	12	45	28
Ej målsägarbiträde	42	29	87	53	72
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Tabell 9. Tid från anmälan till framställan om målsägandebitråde. Andel i procent.

Tid	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Inom 2 dagar	42	45	13	26	11
2-7 dagar	26	23	20	18	22
8-14 dagar	13	14	20	18	-
Mer än 14 dagar	19	18	47	38	67
Antal ärenden	144	144	115	140	32

När det gäller brott mot vuxna framgår av tabell 8 att i ungefär hälften av ärendena rörande våldtäkt mot vuxna och i knappt tre fjärdedelar av ärendena rörande grov kvinnofridskränkning har åklagaren gjort framställning om förordnande av målsägandebitråde. Vid såväl våldtäkt mot vuxen som grov kvinnofridskränkning har det förekommit att en sådan begäran skett först i anslutning till åtal. Målsägandebitråde förekommer i 97 procent av de fall där åtal väckts för våldtäkt eller grov kvinnofridskränkning. I en del fall där åklagaren ej gjort framställning om förordnande av målsägandebitråde har förundersökningen lagts ned med motiveringen att det saknas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats.¹⁹

När det gäller brott mot barn är andelen ärenden där åklagaren gjort framställning till domstol om målsägandebitråde lägre än vid brott mot vuxna. Detta förhållande kan, såvitt gäller våldsbrott mot barn och grov fridskränkning, till viss del förklaras av att det i stället gjorts framställning till domstol om förordnande av särskild företrädare för barn (se avsnitt 5.5.2 nedan)²⁰. I en del fall där varken målsägandebitråde eller särskild företrädare begärts har förundersökningen lagts ned med motiveringen att det saknas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats.²¹ Målsägandebitråde eller särskild företrädare för barn förekommer i 95 procent av de fall där åtal väckts för vålds- och sexualbrott mot barn samt grov fridskränkning.

Tidsåtgången mellan anmälan och framställning om målsägandebitråde är signifikant längre vid brott mot barn än vid brott mot vuxna, se tabell 9.²² I en förvånansvärt hög andel av ärendena rörande brott mot barn har begäran om målsägandebitråde dröjt mer än 14 dagar efter anmälningstillfället.

Synpunkter

Vid sexualbrott är presumtionen för att ett målsägandebitråde ska förordnas stark (jmf 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde).²³ Även den som har

¹⁹ Detta har förekommit i 19 procent av fallen vid våldtäkt mot vuxen och i 10 procent av fallen vid grov kvinnofridskränkning.

²⁰ En särskild företrädare har i stället förordnats i 50 procent av fallen vid våldsbrott mot barn, i 87 procent av fallen vid grov fridskränkning och i 19 procent av fallen vid sexualbrott mot barn.

²¹ Detta har förekommit i 18 procent vid våldsbrott mot barn, i 31 procent vid sexualbrott mot barn men inte i något fall vid grov fridskränkning.

²² (medelvärde 1.79 vs. 1,10, med oberoende *t*-test, *p*<.001).

²³ jfr RÅ:s uttalande i beslut den 30 december 2004, i tillsynsärende RÅ-A 2004/0538 och 2004/0658 samt JO 2004/05 s 90, SOU 2007:6 s 146.

utsatts för brott innefattande våld eller hot om våld av någon närstående person har regelmässigt rätt till målsägandebitråde.

Ett målsägandebitråde ska förordnas när förundersökning har inletts. För att optimera förutsättningarna för målsäganden att lämna hållfasta berättelser och för att tillgodose målsägandens behov av personligt stöd är ett tidigt förordnande av målsägandebitråde det viktiga. För målsäganden är det väsentligt att få stöd och hjälp under såväl förundersökningen som vid själva rättegången.

Målsägandebitråde förordnas på begäran av målsäganden eller när det annars finns anledning till det. Skyldigheten att anmäla målsägandens önskemål om målsägandebitråde till rätten är undantagslös. Det är domstolens uppgift, inte åklagarens, att pröva om och när behov av biträde finns.²⁴ Något hinder att utan begäran från målsägande förordna målsägandebitråde finns inte och åklagare bör även om målsäganden under förundersökningen inte uttalat sig i frågan om biträde överväga att göra en anmälan till domstolen. Om målsäganden uttryckligen motsatt sig att målsägandebitråde förordnas bör något förordnande däremot inte ske.²⁵ Inte heller bör ett besked från målsäganden om att biträde önskas först vid en eventuell huvudförhandling tolkas som att målsäganden motsätter sig att målsägandebitråde förordnas redan under förundersökningen. Möjligheten att förordna biträde för målsäganden finns så snart förundersökning har inletts.

Mot bakgrund av vad som framkommit under granskningen är det projektgruppens uppfattning att framställning om förordnande av målsägandebitråde borde ha gjorts i större omfattning. Vidare är det projektgruppens bedömning att i flera fall borde framställan till domstol om förordnande av målsägandebitråde getts in i ett tidigare skede av förundersökningen.

De goda effekterna av ett tidigt förordnande av målsägandebitråde är naturligtvis beroende av att målsägandebiträdet faktiskt deltar under förundersökningen t.ex. inför eller vid förhör. Detta ansvar ligger ytterst hos varje förordnat målsägandebitråde.

Det är projektgruppens uppfattning att målsägandebiträderna har medverkat vid för få förhör. I vart fall finns det endast i ett begränsat antal fall en anteckning i akten som visar att målsägandebitråde varit närvarande vid förhör (se tabell 14 under avsnitt 5.5.3). Det kan finnas skäl att i förekommande fall överväga en anteckning i akten eller på förhørsutskriften angående anledningen till att målsägandebiträdet inte varit närvarande vid förhör med målsäganden.

---

²⁴ RÅ-A 2004/0538 och 2004/0658 samt JO 2004/05 s. 90.

²⁵ Prop. 1989/90:158 s. 6.

5.5.2 Förordnande enligt 1 och 2 §§ lagen (1999:997) om särskild företrädare

Granskingen

Tabell 10. Framställan om förordnande om särskild företrädare (1 och 2 §§). Andel i procent.

Särskild företrädare	Brottstyp		
	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Under förundersökning	44	10	63
Vid åtal	1	-	-
Nej	48	30	34
Ej aktuellt	8	60	3
Antal ärenden	115	140	32

Tabell 11. Tidsåtgången mellan framställan om förordnande av särskild företrädare (1 och 2 §§) och beslut av domstol. Andel i procent.

Antal dagar	Brottstyp		
	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Mindre än 1 dygn	41	50	75
1-4 dagar	45	43	25
5-13 dagar	6	7	-
14 dagar eller mer	8	-	-
Antal ärenden	51	14	20

I två tredjedelar av fallen vid grov fridskränkning och i nära hälften av fallen vid våldsbrott mot barn har det gjorts framställning till domstol om förordnande enligt 1 eller 2 §§ lagen (1999:994) om särskild företrädare för barn (lagen om särskild företrädare). Vid sexualbrott mot barn har endast i en tiondel av fallen begärts en särskild företrädare för målsäganden. Detta förklaras till viss del av att i majoriteten av dessa ärenden har den som varit misstänkt inte haft en sådan nära relation till barnet och att det därför inte varit aktuellt med särskild företrädare för barnet. Vidare har i en del av ärendena där åklagaren inte gjort framställning om särskild företrädare förundersökningen lagts ned med motiveringen att det saknas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats.²⁶ Domstolen har med några undantag beslutat om förordnande av särskild företrädare inom 4 dagar för samtliga brottstyper.

Synpunkter

Redan när en förundersökning om vålds- eller sexualbrott mot barn inleds måste frågan om förordnande enligt 1 och 2 §§ lagen om särskild företrädare för barn och målsägandebiträdare uppmärksammas.

Om den misstänkte är vårdnadshavare ska en särskild företrädare förordnas att ta till vara barnets rätt i utredningen och rättegången om detta inte är uppenbart obehövligt. Samma gäller om den misstänkte står i en sådan nära relation till barnets vårdnadshavare att det finns skäl att anta att denne inte

²⁶ Detta har förekommit i 15 procent av fallen vid våldsbrott mot barn, i 19 procent av fallen vid sexualbrott mot barn men inte i något av fallen vid grov fridskränkning.

kommer att ta till vara barnets rätt. Har barnet två vårdnadshavare som inte är gifta eller lever tillsammans ska normalt den andre vårdnadshavaren förordnas att ensam ta till vara barnets rätt. I det senare fallet förordnas samtidigt ett målsägandebitråde för barnet. Finns det inga sådana relationer mellan den misstänkte och barnet förordnas enbart ett målsägandebitråde för barnet.²⁷

En särskild företrädare för barn förordnas att ta tillvara barnets rätt och övertar vårdnadshavarens befogenheter i frågor som rör förundersökningen och rättegången. Detta innefattar bl.a. befogenheten att lämna tillstånd till förhör med barnet och till läkarundersökning. Kallelser och underrättelser som annars skulle ha ställts till vårdnadshavarna ska skickas till den särskilde företrädaren.²⁸ Det framstår därför som naturligt att den särskilde företrädaren också beslutar om formerna för transporten av barnet och ansvarar för att barnet kommer till förhöret. Den särskilde företrädaren har vidare befogenhet att ta ställning till om barnet ska yrka skadestånd. En särskild företrädare barn kan beskrivas som ett kvalificerat målsägandebitråde utrustad med beslutsbefogenheter.

Den särskilde företrädarens agerande ska helt och hållet styras av barnets bästa, och denne ska se till att barnets rättigheter tas till vara och att barnets integritet respekteras. En annan viktig uppgift för den särskilde företrädaren är att vara ett stöd för barnet och se till att det skapas en atmosfär vid genomförandet av förhör och andra åtgärder som den särskilde företrädare har lämnat sitt tillstånd till, så att obehaget för barnet blir så litet som möjligt. Om barnet vägrar medverka till viss åtgärd bör den särskilde företrädaren väga in detta i bedömningen av de olika åtgärder som behöver vidtas i förundersökningen och i rättegång, t.ex. om barnet ska höras.²⁹ I bedömningen måste samtidigt hänsyn tas till vikten av att utreda brottsmisstankar för att kunna ge det barn som utsatts för brott skydd mot fortsatt brottslighet samt det stöd och den behandling barnet har behov av.

Om den andre vårdnadshavaren förordnas att ensam ta tillvara barnets rätt under förundersökningen och i rättegången har denne vårdnadshavare befogenhet att ensam besluta om alla frågor som rör förundersökningen och rättegången. Behovet av det stöd som ett målsägandebitråde kan ge kvarstår och målsägandebitråde behöver därför förordnas samtidigt.

Det är projektgruppens bedömning att framställning om särskild företrädare borde ha gjorts i större omfattning. Bland annat har vid granskningen uppmärksamrats ett antal fall där förhör hållits med barn trots att särskild företrädare eller målsägandebitråde ej förordnats. Dessa barn har under förundersökningen saknat möjlighet att ta till vara sina juridiska intressen och det stöd som han eller hon haft rätt till.

---

²⁷ Angående de närmare förutsättningarna att förordna om särskild företrädare se Lag (1999:997) om särskild företrädare och Åklagarmyndighetens Handbok – Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn, maj 2006 (uppdaterad 2007), sid 11 ff.

²⁸ Delredovisning den 1 oktober 2009 av regeringsuppdrag att ta fram gemensamma nationella riktlinjer för samverkan kring barn som misstänks vara utsatt för brott-

²⁹ A.a.

5.5.3 Målsägandeförhör

De förhörsuppgifter som målsäganden lämnar är centrala och av avgörande betydelse för inriktningen av den fortsatta utredningen. Normalt utgör målsägandens uppgifter i de aktuella brottstyperna gånger den huvudsakliga bevisningen vid ett åtal. Det är därför av särskilt stor betydelse hur förhören med målsäganden förbereds, genomförs och dokumenteras.

Förhör med målsäganden

Granskningen

Tabell 12. Antal målsägandeförhör per brottstyp. Andel i procent.

Antal förhör	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
0	3	2	35	19	13
1	26	13	57	37	56
2-3	56	53	8	38	31
4 eller fler	15	32	-	6	-
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Tabell 13. Tid från anmälan till första målsägandeförhör per brottstyp. Andel i procent.

Tid	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxna	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Mindre än 1 dygn	87	86	8	22	13
1-4 dagar	4	4	7	18	16
5-13 dagar	5	2	10	11	16
14 dagar eller mer	4	6	40	29	44
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Mellan brott mot barn och brott mot vuxna finns relativt stora skillnader i det antal målsägandeförhör som hållits och hur lång tid som gått från anmälan till det att första målsägandeförhöret kommit till stånd. Av de granskade ärendena om brott mot vuxna har med några enstaka undantag förhör hållits med målsäganden och i de flesta fall har målsäganden hörts vid mer än ett tillfälle. Vid brott mot barn är andelen målsäganden som blivit förhörda avsevärt lägre än vid brott mot vuxna och i majoriteten av de utredningar där förhör hållits med målsäganden har denne hörts endast vid ett tillfälle. I en del fall där målsäganden ej hörts har förundersökningen lagts ned med motiveringen att det saknas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats.³⁰

I drygt fyra femtedelar av fallen rörande brott mot vuxna har första förhöret med målsäganden hållits inom ett dygn från anmälan. Vid brott mot barn har relativt ofta det initiala förhöret med målsäganden dragit ut på tiden. I två

³⁰ Detta har förekommit i 20 procent av fallen vid våldsbrott mot barn, i 35 procent av fallen vid sexualbrott mot barn, men inte i något fall beträffande grov fridskränkning.

femtedelar av fallen rörande våldsbrott mot barn och grov fridskränkning, och i en tredjedel av fallen rörande sexualbrott mot barn har det gått 14 dagar eller mer från anmälningstillfället till dessa att målsäganden hörts.

Synpunkter

Förhör med målsägande är en av tyngdpunkterna i förundersökningar och, som tidigare påpekats, ofta den huvudsakliga bevisningen vid ett åtal.

Det är angeläget att det första förhöret med målsäganden sker så snart som möjligt efter anmälningstillfället samt att det är av god kvalitet och inte endast en kortare redogörelse för det som sägs ha inträffat. Målsäganden ska ges tillfälle att lämna en fri berättelse och därefter förhöras ingående och detaljrikt. Det är viktigt att genom förhöret med målsäganden också klarlägga vilken stödbevisning som kan tänkas föreligga i ärendet. Eftersom en del målsägande inte vill delta i utredningen när det gått en tid från anmälan, är det också av detta skäl viktigt att ett första förhör hålls i samband med eller nära anslutning till anmälan. När målsäganden är ett barn är det dessutom ofta så att ett avslöjande sker av en händelse och det brådskar att hinna höra barnet medan det fortfarande vill och orkar tala om vad det varit med om. Yngre barn blir snabbt trötta och förhören bör därför vara korta. För att säkerställa att man i utredningen erhåller så utförliga och detaljerade uppgifter som möjligt från barnet finns det därför skäl att redan inledningsvis planera in mer än ett förhör i inledningen av utredningen. Vidare är det för kvaliteten i utredningen viktigt att målsäganden oavsett om denne är ett barn eller vuxen hörs om motstridiga uppgifter som lämnats av den misstänkte eller vittnen. För att säkerställa kvaliteten i utredningen ska målsägandens uppgifter kontrolleras till den del det är möjligt.³¹

I ett antal av de granskade ärendena har förhørsledaren i förhørsutskriften gjort noteringar angående målsäganden tillstånd och sinnesstämning inför förhöret. Detta kan vara en viktig upplysning för förståelsen och bedömningen av de uppgifter målsäganden lämnar under förhöret.

Det är projektgruppens uppfattning att förhör med barn i alltför många ärenden inte hållits tillräckligt snabbt och att fler barn borde ha blivit förhörda.

---

³¹ Närmare om genomförandet av målsägandeförhör se Åklagarmyndighetens Handbok – Handläggning av fridskränkingsbrotten, Utvecklingscentrum Göteborg, december 2006. Se även Rikspolisstyrelsens Handbok – Brott i nära relationer, 2009.

Närvarande vid målsägandeförhör*Granskningen*

Tabell 14. Närvarande vid första målsägandeförhöret. Andel i procent.

Närvaro	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Ingen närvarande	85	97	45	57	43
Målsägandebiträde/särskild företrädare	14	3	40	25	46
Åklagare	-	-	1	2	-
Målsägarbiträde/särskild företrädare och åklagare	1	-	8	6	11
Sociala myndigheter	-	-	5	8	-
Okänt	-	-	1	2	-
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Den absolut övervägande andelen av förstaförhör med målsäganden sker, vid brott mot vuxna, utan att någon utöver förhørsledaren är närvarande. Att många av dess förhör äger rum i direkt anslutning till anmälan kastar i viss mån ett förklarings ljus över detta förhållande. Även vid brott mot barn hålls en hög andel av förstaförhör med målsäganden utan att någon annan än förhørsledaren är närvarande. Detta är särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av att förstaförhöret med barnet ofta sker sedan en viss tid förflutit från anmälningstillfället (se tabell 13)

Synpunkter

Ett målsägandebiträde har viktiga funktioner att fylla under ett målsägandeförhör och har rätt att närvara. Förutom att utgöra ett stöd för målsägande har målsägandebiträdet en rätt att ställa frågor till målsäganden under förhöret. Biträdet kan därigenom medverka till att uppgifter kommer fram eller belyses och på så sätt bidra till att utredningen förs framåt.

Det som ovan nämnts om målsägandebiträdes närvaro vid förhör och möjligheten att ställa frågor tillämpas på motsvarande sätt på en särskild företrädare för barn (jfr 3 § lagen om särskild företrädare för barn).

För att en riktig bedömning av målsägandens uppgifter ska kunna ske krävs ibland att åklagaren närvarar vid förhöret. Genom sin närvaro får åklagaren omedelbar kännedom om innehållet i berättelsen och kan ställa kompletterande frågor lämna nya direktiv etc. vilket innebär att förundersökningen kan bedrivas effektivare. Åklagare bör därför alltid överväga betydelsen av sin närvaro vid förhör med målsäganden för förundersökningen och närvara vid behov. Vid förhör med barn bör åklagaren närvara.³²

Vid förhör med målsäganden bör noga övervägas vilka som får vara närvarande vid förhöret. Det kan för målsäganden vara tryggt att ha någon person när-

³² Delredovisning den 1 oktober 2009 av regeringsuppdrag att ta fram gemensamma nationella riktlinjer för samverkan kring barn som misstänks vara utsatt för brott, bilaga 1

varande. Det är förundersökningsledaren som avgör vilka som tillåts vara närvarande vid förhöret. Vid förhör med barn tillåts normal inte någon av de personer som ska vara närvarande vid förhöret att sitta med i förhørsrummet. De får istället följa förhöret via s.k. medhörning vilket innebär att man följer förhöret i ett angränsande medhörningsrum via ljud och bildskärm.

Enligt 23 kap. 10 § rättegångsbalken bör vårdnadshavaren vara närvarande vid förhör med den som är under 15 år, om det kan ske utan men för utredningen. Denna bestämmelse innebär dock inte att vårdnadshavaren har en ovillkorlig rätt att sitta med vid förhöret, men denne bör finnas tillgänglig omedelbart före och efter förhöret. För det fall vårdnadshavaren ska höras som vittne är det i regel direkt olämpligt att denne är närvarande vid målsägandeförhöret.

En stödpersons uppgift är enbart att vara ett personligt stöd åt målsäganden och kan inte, vare sig under förundersökningen eller vid en efterföljande rättegång, företa någon rättshandling som t.ex. att ställa frågor till målsäganden. Det är förundersökningsledaren som avgör om dessa under förhöret får meddela sig med den hörde. Projektgruppen har iakttagit några exempel på att en stödperson varit närvarande vid förhör. I några av de ärenden som granskats synes detta vara ett akut stödbehov i ett tidigt skede av utredningen som gjort att en anhörig eller vän fått vara närvarande vid förhöret. En sådan omständighet måste dock vägas mot att det kan vara angeläget att i ett senare skede av utredningen höra en sådan stödperson som vittne. Värdet av ett sådant vittnesförhör försämrats betydligt genom att vittnet hört målsägandens berättelse vid polisförhör. Det är projektgruppens uppfattning att det i större utsträckning måste vara möjligt att skyndsamt få ett målsägandebiträde förordnat, så att målsägandebiträdet och inte en stödperson, vilken kan vara ett viktigt vittne, fullgör denna stödfunktion.

Särskilt om förhör med barn som målsägande

Vid förhör med barn bör man utifrån barnperspektivet koordinera de parallella utredningar som bedrivs av polis och åklagare samt socialnämnden för att undvika att barnet tvingas upprepa sina berättelser för olika handläggare. Det bör eftersträvas att åklagare, barnets särskilde företrädare/målsägandebiträde, samt i förekommande fall företrädare för socialtjänsten, barnmedicin och barnpsykiatri, ges tillfälle att närvara vid förhör med barnet genom medhörning.

Att åklagaren är närvarande vid förhör med brottsutsatta barn ger möjlighet att bedriva utredningen snabbare och mera effektivt bland annat genom att direktiv och beslut kan lämnas omgående. Därmed kan också de lagstadgade tidsfristerna i större utsträckning hållas.

Den misstänktes rättigheter enligt art 6 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna m.m. samt det sätt på vilket denna bestämmelse tillämpas av Europadomstolen medför, för det fall där målsäganden inte ska höras personligen i rätten, att den misstänkte genom sin försvarare ska ges tillfäl-

le att närvara vid barnförhören, när så kan ske utan men för förundersökningen. Vid i vart fall det förhör som planeras vara det sista och avslutande förhöret med barnet ska försvararen ges tillfälle att närvara vid medhörning och genom förhørsledaren få sina frågor ställda till barnet.³³ Förhørsledaren ska dokumentera att försvararen beretts tillfälle att ställa kompletterande frågor. Även att försvaret meddelat att man avstått från detta måste dokumenteras.

Dokumentation av målsägandeförhör

Granskningen

Tabell 15. Dokumentation av första målsägandeförhöret. Andel i procent.

Dokumentation	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Videoupptagning	7	7	83	65	82
Ljudupptagning/ Dialogförhör	11	3	4	7	11
Konceptförhör	82	90	13	28	7
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Vid brott mot vuxna kan noteras att en mycket hög andel av förstaförhöret med målsägandena dokumenterats som konceptförhör. Även om andelen förstaförhör med barn som målsägande dokumenteras med video i högre utsträckning än vid brott mot vuxna, är det endast i fyra femtedelar av fallen vid våldsbrott mot barn och grov fridskränkning samt i två tredjedelar av fallen vid sexualbrott som detta sker. Så många som en tredjedel av förstaförhöret vid sexualbrott mot barn har dokumenterats som konceptförhör.

Synpunkter

Hur målsägandeförhöret dokumenteras under förundersökningen kan vara avgörande för åklagaren när denne ska fatta beslut i åtalsfrågan och för utgången av rättegången i målet. Ett videoinspelat förhör vilket återger såväl målsägandens egna ord som hur uppgifterna lämnas har högst bevisvärde av tillgängliga metoder för dokumentation av förhör. Om målsäganden ändrar sina uppgifter eller inte vill yttra sig vid domstolsförhandlingen kan det videofilmade förhöret återopas som bevisning (jfr 36 kap. 16 § andra stycket och 37 kap. 3 § rättegångsbalken). Videodokumenterade förhör har också stor betydelse för hållbarheten av domslut. Även ur ett brottsofferperspektiv kan det vara fördelaktigt att dokumentera målsägandeförhör på video. För målsäganden kan vetskapen om att förhörsuppgifterna är väl dokumenterade innebära en trygghet för det fall han eller hon kanske inte orkar medverka fullt ut under hela rättsprocessen.

³³ Delredovisning den 1 oktober 2009 av regeringsuppdrag att ta fram gemensamma nationella riktlinjer för samverkan kring barn som misstänks vara utsatt för brott, s11 (Ju2008/8573/KRIM och Ju2008/2176/KRIM, POA 428-6530/08). Se även NJA 1991 s. 512, NJA 1992 s. 532 och NJA 1993 s 616.

Videodokumentation bör enligt projektgruppen därför användas i större utsträckning.³⁴ Om videoupptagning inte är möjlig bör enligt projektgruppen förhöret spelas in med ljud med möjlighet att skriva ut det i dialogform.

Särskilt om förhör med barn som målsägande

Videoupptagning av förhöret bör alltid ske om barnet är under 15 år eller av olika skäl inte kan förväntas medverka vid rättegången (jfr 36 kap. 4 § rättegångsbalken som tillämpas analogt på målsäganden). Det är önskvärt att förhör även med äldre barn, särskilt om det rör sig om allvarligare brott, dokumenteras med video. Videoupptagningen bör av säkerhetsskäl kompletteras med inspelning på ljudband.³⁵

Mot bakgrund av det stora värdet som en dokumentation genom videoupptagning har, bör detta enligt projektgruppens mening äga rum i betydligt större omfattning.

---

³⁴ Jmf synpunkter från Åklagarmyndighetens och Rikspolisstyrelsens gemensamma inspektion 2005 och 2007 avseende granskning av brottsutredningar avseende våldtäkt, ÅM 2005/05 och ÅM 2007/4382.

³⁵ Angående genomförandet av videoförhör med barn se Åklagarmyndighetens Handbok – Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn, Utvecklingscentrum Göteborg, Maj 2006 (uppdaterad 2007), sid 14 ff.

5.5.4 Läkardokumentation av personskador på målsäganden Granskningen

Tabell 16. Läkardokumentation av målsägandens skador per brottstyp. Andel i procent.

Läkardokumentation	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofrids- kränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Journalanteckningar	10	17	4	4	7
Rättsintyg	17	7	3	4	10
Rättsmedicinskt utlåtande efter:					
Journalanteckning	3	8	1	1	-
Undersökning	4	10	4	3	3
Förekommer ej	48	55	86	84	80
Finns ej inhämtat	18	3	2	4	-
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Tabell 17. Undersökande läkare vid läkarundersökning per brottstyp. Andel i procent

Läkare	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofrids- kränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Övrig läkare*	28	64	50	25	66
Specialistläkare*	66	16	21	60	17
Rättsläkare	6	18	29	10	17
Specialistläkare samt rättsläkare	-	2	-	5	-
Antal ärenden	66	61	14	20	26

*Anm. Med specialistläkare avses i huvudsak barnläkare och gynekologer med övriga läkare innefattar andra specialiteter och kompetensnivåer.

Läkarundersökning av målsäganden har genomförts i hälften av fallen vid brott mot vuxna, och i knappt en femtedel av fallen vid brott mot barn. I de fall läkarundersökning kommit till stånd har i majoriteten av fallen vid brott mot vuxna anmälan gjorts inom ett dygn från brottet, och i majoriteten av fallen vid brott mot barn inom 4 dagar från brottet. Undersökningarna har huvudsakligen gjorts av specialistläkare eller av läkare som tillhör kategorin övriga läkare.

I de fall dokumentation från läkarundersökning inhämtats har det i drygt en tredjedel av fallen rört journalanteckningar.³⁶ I en femtedel av fallen vid våldtäkt mot vuxen har rättsintyg inhämtats och i knappt en femtedel av fallen vid grov kvinnofridskränkning har rättsmedicinskt utlåtande inhämtats

Synpunkter

Vid utredningar av brott är det av betydelse att fastställa om det finns skador på målsäganden eller misstänkt gärningsman. En läkarundersökning för dokumentation av skador bör genomföras snarast möjligt. Vissa skador t.ex.

³⁶ Journalanteckningar har inhämtats i 39 procent av fallen vid våldtäkt mot vuxna, 41 procent vid grov kvinnofridskränkning, 31 procent vid våldsbrott mot barn, 35 procent vid sexualbrott mot barn och i 33 procent av fallen vid grov fridskränkning.

blåmärken syns inte alltid omedelbart. Det finns därför ibland anledning att upprepa undersökningen när skadan blir synlig.

För läkarundersökning av målsäganden krävs samtycke. Är målsäganden vuxen krävs som huvudregel dessutom målsägandens samtycke för att rättsintyg ska kunna utfärdas (se 5 § 1 st lag (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott. Ett rättsintyg får i vissa fall utfärdas utan samtycke (se 5 § andra stycket nämnda lag)

Rättsintyg fyller en viktig funktion när det gäller att upptäcka, utreda och lagföra brott men ibland också för att kunna utesluta att brott har blivit begånget. Rättsintyg ska ge svar på frågan vilka medicinska fynd som gjorts och om dessa talar för eller emot ett påstått händelseförlopp.

Av de granskade ärendena kan konstateras att det i ett stort antal fall har inte rättsintyg inhämtats. I stället har polis och åklagare använt journalanteckningar som bevismedel i brottsutredningar och rättegång. Medicinska journalanteckningar förs i behandlande syfte och ofta på ett medicinskt fackspråk. De innehåller till skillnad från rättsintygen inte de bedömningar av de medicinska fynden som rättsväsendet har behov av. Risker för feltolkning är stora och journalanteckningens värde som bevisning är begränsat.

Huvudregeln är att rättsintyg eller rättsmedicinskt utlåtande över eventuella skador ska inhämtas.

Särskilt om barn som målsäganden

Vid misstanke om sexuell övergrepp mot barn är det viktigt att framhålla att dessa ofta inte resulterar i några synliga fysiska skador på barnet överhuvudtaget. Även om barnet inte har fysiska skador är undersökningen viktig för att klarlägga om fynden är förenliga med barnets uppgifter. Det är viktigt att läkaren har erforderlig kompetens och erfarenhet att utföra och tolka denna typ av undersökningar. Undersökning av mindre barn bör göras av barnläkare tillsammans med rättsläkare medan barn i pubertetsåldern och äldre bör undersökas av rättsläkare och gynekolog.

5.5.5 Polisens dokumentation av förekomst av personsador på målsäganden

Granskningen

Tabell 18. Polisdokumentation av förekomst av skador på målsägande per brottstyp. Andel i procent.

Skadedokumentation	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofrids-kränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Fotografi/video	10	29	4	1	-
Promemoria	5	8	1	1	-
Anteckning i anmälan	18	35	14	2	9
Förekommer ej	67	28	81	96	91
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Polisen har dokumenterat om målsäganden uppvisat skador eller ej i en tredjedel av fallen vid våldtäkt mot vuxen, och i två tredjedelar av fallen vid grov kvinnofridskränkning. Dokumentationen har ofta skett genom fotografi/video eller genom anteckning i anmälan. Vid brott mot barn är det ytterst sällan polisen dokumenterat förekomst av personskador på målsäganden. Detta förhållande kan till viss del förklaras av att en del av dessa brott anmäls först sedan en viss tid förflutit från brottstillfället samt att dessa brott inte sällan anmäls av socialtjänsten vilket medför att anmälningsupptagaren inte kommer i kontakt med målsäganden. (se tabell 1 och 5 under avsnitt 5.2.1 och 5.2.5)

Vid en fördjupad analys kan noteras att i de fall läkarundersökning sker av målsäganden så har polisen också signifikant oftare dokumenterat förekomst av skador på målsäganden.³⁷ Detta förhållande gäller för samtliga brottstyper.

Synpunkter

Vikten av att polisen video- eller fotodokumenterar målsägandens skador måste betonas. Sådan dokumentation bör göras med målsägandens samtycke. Det kan också ske utan sådant samtycke om det erfordras för vinnande av utredning om brottet (28 kap. 14 § rättegångsbalken jfr 2 och 4 §§ förordningen (1992:824 om fingeravtryck m.m). Beslutet måste i sådant fall enligt 6 § nämnda förordning fattas av förundersökningsledaren. Något tvång mot målsäganden kan med anledning av ett sådant beslut inte användas. Även avsaknad av skador hos målsäganden kan av objektiva skäl vara av intresse att dokumentera.

Det är vidare av stor betydelse att samtliga poliser som varit med vid ett ingripande var och en dokumenterar sina iakttagelser från brottsplatsen. Det kan t.ex. vara iakttagelser av målsägandens skador, sinnestillstånd och andra omständigheter som kan ha betydelse som stödbevisning.

Eventuella iakttagelser av skador på målsäganden bör endast anges kortfattat i anmälan. Ytterligare dokumentation av skadorna bör i första hand ske enligt ovan i form av fotografering och videoupptagning.

---

³⁷ Med Chi-2 test ($p < .001$).

5.6 Förundersökningsåtgärder - misstänkt

5.6.1 Förhör med misstänkt

Granskningen

Tabell 19. Sammanställning av förhör med misstänkt per brottstyp. Andel i procent.

Antal förhör	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
0	38	13	46	43	19
1	26	30	46	31	53
2-3	31	46	8	16	28
4 eller fler	5	11	-	10	-
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Den misstänkte har förhörts i drygt hälften av fallen vid våldtäkt mot vuxna och vålds- och sexualbrott mot barn, samt i fyra femtedelar av fallen vid fridskränkningens brotten. I de fall de misstänkta personerna hörts har det vid brott mot vuxna ofta skett vid mer än ett tillfälle medan det vid brott mot barn ofta skett vid endast ett tillfälle.

En relativt stor andel av de misstänkta personerna har inte förhörts under utredningen. Detta förhållande kvarstår även om man beaktar de ärenden som lagts ned av den anledningen att det saknas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats.³⁸ Det kan noteras att i merparten av de fall där den misstänkte inte förhörts har förundersökningen lagts ner på grund av bevisvärigheter.

Synpunkter

Med hänsyn till hur betydelsefulla den misstänktes uppgifter är i dessa utredningar är det angeläget att förhör hålls med denna. Om skälig misstanke föreligger mot en viss person är utgångspunkten vid handläggningen att personen ska delges misstanken och höras. Förutom möjligheten att den misstänkte i förhöret erkänner brott, kan den misstänkte i förhöret lämna uppgifter som för utredningen framåt på annat sätt. Förhören ska planeras väl och vara ingående och ifrågasättande. Det är viktigt att den misstänkte hörs mot uppgifter från målsäganden och vittnen. Ett utkast till gärningsbeskrivning bör finnas med i ett tidigt skede av förundersökningen som underlag för bland annat planeringen av förhören med centrala bevispersoner.

Även när det gäller förhör med misstänkt är en gedigen dokumentation av vad som sagts under förundersökningen ytterst värdefull. Inte sällan går tid åt vid huvudförhandlingen till att utreda vad en tilltalad sagt under förundersökningen, i vilket tillstånd denne varit under förhöret och även betydelsen av vad som sagt. Genom att vid rättegångstillfället för rätten spela upp förhörs-

³⁸ Det har förekommit i 7 procent av fallen vid våldtäkt mot vuxen, 15 procent vid grov kvinnofridskränkning, 27 procent vid våldsbrott mot barn, 31 procent vid sexualbrott mot barn, men inte i något fall vid grov fridskränkning.

sekvenser och visa det sammanhang som det uttalats skulle invändningar angående detta lättare kunna bemötas och oklarheter redas ut.³⁹ Ett användande av teknik på detta sätt bör också kunna få en preventiv effekt. Vetskapen om att förhören dokumenteras genom videoupptagning eller ljudband bör få den tilltalade att avstå från förnekanden av uttalande eller invändningar av olika slag.

5.6.2 Personella tvångsmedel

Granskningen

Tabell 20. Förekomst av personella tvångsmedel, samt anhållandets varaktighet då tvångsmedel förekommer. Andel i procent

Personella tvångsmedel	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Förekommer ej	57	35	93	76	69
Anhållande	43	65	7	24	31
Antal ärenden	144	144	115	140	32
Varaktighet vid anhållande					
24 tim.	32	14	50	6	-
25-48 tim.	10	12	-	6	10
49 tim. eller mer	8	5	-	3	-
Häkningsframställan	50	69	50	85	90
Antal ärenden	62	94	8	33	10

Det finns en tydlig skillnad mellan brott mot vuxna och brott mot barn ifråga om huruvida den misstänkte frihetsberövats under förundersökningen. En större andel av de misstänkta har blivit föremål för anhållande vid brott mot vuxna jämfört med vid brott mot barn. Vid brott mot vuxna har en avsevärt större andel frihetsberövats vid grov kvinnofridskränkning, 65 procent, jämfört med vid våldtäkt, 43 procent. Vid brott mot barn har anhållande företrädesvis förekommit vid sexualbrott, i en fjärdedel av fallen, och vid grov fridskränkning, i en tredjedel av fallen. Vid våldsbrott mot barn har anhållande förekommit i endast sju procent av ärendena.

I de fall anhållande förekommit har den misstänkte begärts häktad i större utsträckning vid brott mot barn än vid brott mot vuxna. I relation till det totala antalet granskade ärenden har dock den misstänkte begärts häktad mest frekvent vid grov kvinnofridskränkning.

Synpunkter

I förundersökningar vid dessa brottskategorier är kollusions- och recidivfaran ofta överhängande. Särskilt gäller detta i förundersökningens inledningsskede då ett anhållande, i vart fall då brottsanmälan görs i en akut situation, ofta bör vara aktuellt. För våldtäkt och våldtäkt mot barn är straffminimum fängelse

³⁹ Åklagarmyndighetens idéskrift - Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål, 2006.

två år, vilket innebär en presumtion för anhållande och häktning (se 24 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken)

Kollusionsfaran består regelmässigt i risken att misstänkt påverkar målsäganden men också andra förhörspersoner som kan finnas i kretsen kring misstänkt och målsäganden. Även en målsägande som i ett inledningsskede uttryckt ovilja att lämna uppgifter om brottsmisstanken kan, i händelse av att den misstänkte med stöd av övrig bevisning frihetsberövas och därmed fråntas möjligheten att påverka brottsoffret, ändra inställning om sin medverkan. Också i en sådan situation kan kollusionsrisk anses föreligga.

Bedömningen av recidivrisken görs vanligtvis med utgångspunkt i den misstänktes belastningsregister. När brottsmisstanken rör grov kvinnofridskränkning eller grov fridskränkning innebär redan brottsrubriceringen att det rör sig om upprepade brott vilket tillsammans med att brotten riktas mot en person i den misstänktes närhet i sig kan innebära en ökad risk för återfall i brott mot samma målsäganden. Även när brottsmisstanken rör andra här aktuella brottstyper, framförallt sexualbrott mot barn, finns skäl att uppmärksamma att avslöjandet inte i sig innebär att risken för återfall bortfallit eller reducerats. I ett inledningsskede kan vidare drogpåverkan eller misstänktes aggressiva sinnestämning innebära risk för återfall till dess denne nyktrat till eller på annat sätt lugnat ned sig.

Användande av anhållande är ett viktigt medel för att hindra att den misstänkte undanröjer bevisning eller påverkar målsägande och vittnen. Mot bakgrund av att kollusionsfaran är hög särskilt i inledningsfasen av förundersökningar i här aktuella brottstyper är det angeläget att den misstänkte anhålls och i förlängningen också begärs häktad i den utsträckning som förutsättningar för detta finns. Det är projektgruppens uppfattning att frihetsberövande vid misstanke om brott mot barn varit motiverat i större utsträckning än som förekommit i de granskade ärendena. Att anhållande förekommer mindre frekvent i förundersökningar som rör brott mot barn kan till viss del sammanhånga med att anmälan inte görs i lika nära anslutning till brottet som vid vuxenärenden och att de inledande åtgärderna såsom förhör med målsäganden drar ut på tiden. En annan faktor som kan ha betydelse i de ärenden där socialnämnden är anmälare är att den misstänkte om han eller hon är vårdnadshavare för målsäganden ofta redan underrättats av socialnämnden om att det finns brottsmisstankar och att en polisanmälan kommer att göras. I sistnämnda fall har möjligheten att skydda målsäganden mot påverkan och att förhindra att bevisning undanröjs fallit bort redan innan anmälan når åklagarens bord.

5.7 Beslut

Granskningen

Tabell 21. Sammanställning av beslut av åklagare per brottstyp. Andel i procent.

Åklagarbeslut	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Åtal	20	51	10	29	31
Ej åtal	-	2	-	1	3
Fu nedlagd:* - Ej anledning anta brott	13	4	14	17	3
- Övriga motiveringar	57	39	70	46	47
Fu ej inledd	-	-	-	-	-
Fu åter polis	6	-	1	-	-
Pågående Fu	4	4	5	7	16
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Det kan noteras att andelen anmälningar som har lett till åtal är högre vid brott mot vuxna än vid brott mot barn. Det finns även vissa skillnader mellan olika brottstyper inom respektive kategori. Vid brott mot vuxna har åtal väckts i hälften av fallen vid grov kvinnofridskränkning medan endast i en femtedel av fallen vid våldtäkt. Samtidigt är andelen förundersökningar som lagts ned på grund av att det inte finns anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats högre vid våldtäkt än vid grov kvinnofridskränkning. En stor andel av utredningarna vid brott mot vuxna har lagts ned av annan anledningen, merparten på grund av bevisvärigheter.

Åtal har väckts i en tredjedel av fallen vid sexualbrott mot barn och vid grov fridskränkning, men endast i en tiondel av fallen vid våld mot barn. Även vid brott mot barn har en stor andel av utredningarna lagts ner p.g.a. bevisvärigheter.

5.8 Handläggningstider

5.8.1 Handläggningstider från anmälan till åklagarbeslut

Granskningen

Tabell 22. Sammanställning av handläggningstid från anmälan till åklagarbeslut. Andel i procent.

Handläggningstid	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
1-30 dagar	46	44	20	17	16
1-3 månader	25	22	24	31	41
3-6 månader	15	12	29	23	19
6-12 månader	9	17	18	19	6
>12 månader	5	5	9	10	18
Antal ärenden	144	144	115	140	32

*Anm. Med handläggningstid avses här den tid som går från det datum då anmälan görs och till det datum då åklagaren fattar ett beslut om att ärendet ska gå till åtal eller läggas ner.

Synpunkter

En förundersökning ska, som tidigare påpekats, bedrivas så skyndsamt omständigheterna medger. Skyndsamhetskrav innebär att ett ärende inte får bli liggande hos åklagaren under längre tid i avvaktan på ytterligare direktiv. Skyndsamhetskravet och förundersökningsledarens övergripande ansvar för utredningen innebär också att det inte är tillräckligt att åklagaren utan dröjsmål ger polisen direktiv om vilka utredningsåtgärder som ska vidtas utan åklagaren måste även följa upp och bevaka att direktiven följs.⁴⁰

Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att handläggningen av brottanmälningar är skyndsam. Vid ärenden som avser brott i nära relationer är en snabb handläggning viktig också med hänsyn till att målsäganden upplever utredningstiden som pressande och kan bli mer benägen att återta eller ändra sina uppgifter om utredningen drar ut på tiden. Detta gäller i särskilt hög grad när målsäganden är ett barn. Vikten av skyndsamhet i handläggningen av förundersökningar som berör barn som målsäganden eller misstänkt avspglas i 2a § FuK och 4 § lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Mot denna bakgrund anser projektgruppen det oroande att handläggningstiderna i genomsnitt är längre när förundersökningen rör brott mot barn.⁴¹

5.8.2 Särskilt om tidsfristen i 2a § FuK och handläggningstid vid sexualbrott mot barn

Granskningen

Tabell 23. Iakttagande av tidsfristen i 2a § FuK vid våldsbrott mot barn och grov fridskränkning samt om handläggningstid vid sexualbrott mot barn och våldtäkt mot person 15-17 år. Andel i procent

Iakttagande av frist	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Avslutad inom 3 mån	76	-	51	63	65
Ej avslutad inom 3 mån	24	-	48	34	32
Pågående, ej överskriden	-	-	1	3	3
Antal ärenden	41		115	127	32

Av de granskade ärendena har handläggningstiden, från det att det finns någon skäligen misstänkt person för brottet, överstigit tre månader i nästan hälften av fallen vid våld mot barn och i en tredjedel av fallen vid sexualbrott mot

⁴⁰ Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om bevakning och uppföljning vid Åklagarmyndigheten av pågående förundersökningar (ÅFS 2007:5). Se även beslut JO beslut den 9 maj 2008, diariennr. 2116/2008.

⁴¹ Handläggningstidens medelvärde är 65,4 dagar vid våldtäkt mot vuxen, 84,6 dagar vid grov kvinnofridskränkning, 124 dagar vid våldsbrott mot barn, 122,7 dagar vid sexualbrott mot barn och 97 dagar vid grov fridskränkning.

barn, grov fridskränkning och våldtäkt mot vuxen där målsäganden varit mellan 15-17 år. Endast undantagsvis har det i dessa ärenden funnits mer än en målsägande eller misstänkt.

Synpunkter

2 a § FuK innehåller en tidsfrist för förundersökningar där målsäganden inte fyllt 18 år när brottet begicks och det rör sig om ett brott som riktat sig mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid med mer än sex månader fängelse i straffskalan. Förundersökningen ska vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan senast inom tre månader från den tidpunkt det funnits någon skälig misstänkt person för brottet. Endast undantagsvis får tidsfristen överskridas.

JO har vid flera inspektioner vid landets kammare under 2000-talet anmärkt på ärenden där fristen överskridits.⁴² Visserligen är 3-månadersfristen inte absolut men får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningen beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter. Som exempel på när fristen får överskridas nämns att utredningen är omfattande eller att många barnförhör behöver hållas, särskilt när mindre barn ska förhöras. Där emot utgör inte personalbrist eller förekomsten av ett stort antal ärenden av förturskaraktär skäl för att för att överskrida fristen.⁴³ Det är alltså få fall där godtagbara skäl att överskrida fristen i 2 a § FuK föreligger.

Trots att bestämmelsen om tidsfristen i 2 a § FuK är riktade till åklagare som har att fatta beslut i åtalsfrågan inom den angivna tiden råder denne inte själv över alla åtgärder som ska vidtas innan dess. Vår granskning har inte syftat till att kartlägga vem eller vad som orsakat de långa handläggningstiderna men av anteckningar i granskningsmallarna framgår att ett problem verkar vara att det trots snabba direktiv och påminnelser dröjt innan förhör med barnet kommit till stånd. När det gäller handläggningen av ärenden med särskilda tidsfrister är det därför extra viktigt med ett väl fungerande samarbete mellan polis, åklagare och socialtjänst. Avgörande är naturligtvis att både åklagare och polis har resurser och organisation anpassad för att klara tidsfristen.

Handläggningstiderna vid misstanke om brott riktade mot barn är långa. Det är projektgruppens bedömning att kravet på skyndsamhet inte har uppfyllts i tillräcklig omfattning och att den praktiska tillämpningen av de lagstadgade tidsfristerna inte är tillräcklig för att uppnå en tillfredställande handläggning av de granskade ärendena inom denna kategori.

---

⁴² JO 2005/06 s 95. JO dnr 4620-2008, 5608-2008, 529-2006 och 2585-2006.

⁴³ SOU 2000:42 s 85 f. och 91 samt JO 2005/06 s 95.

5.9 Målsägande under 15 år – Planering genom samråd mellan olika myndigheter

Granskningen

Tabell 25. Genomfört samråd vid misstanke om barn som utsatts för brott. Andel i procent.

Samråd	Brottstyp				
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn	Grov fridskränkning
Ja	-	-	14	26	19
Framgår ej	-	-	86	74	81
Ej aktuellt	100	100	-	-	-
Antal ärenden	144	144	115	140	32

Synpunkter

I en förundersökning avseende misstanke om brott mot barn bör planeringen av nödvändiga åtgärder ske vid samråd mellan berörda myndigheter. Det finns flera syften med samråd. Genom samråd planeras arbetet bättre vilket gör det lättare att hålla tidsfrister. Det underlättar även åtgärderna i myndigheternas parallella utredningar.

Samråd bör hållas inför eller i direkt anslutning till polisanmälan. Vid samrådet bör representanter från polis, åklagarmyndighet socialtjänst delta, samt företrädare för den kompetens inom hälso- och sjukvård som antas behövas i det aktuella ärendet. I den mån samråd vid ett möte med alla representanter närvarande inte är möjligt att genomföra, exempelvis på grund av långa avstånd, bör videolänk eller telefonkonferens användas för att genomföra samråd.

I merparten av ärendena rörande brott mot barn saknas systematiserad dokumentation av att samråd förekommit. I de ärenden där projektgruppen kunnat konstatera att det förekommit samråd har det i huvudsak visat sig av anteckningar i akten eller i anmälan från socialtjänsten. Det är projektgruppens uppfattning att samråd på ett enhetligt sätt bör dokumenteras i det enskilda ärendet.

5.10 Allmänna synpunkter kring diarieföringen i Cåbra

Vid genomgången av materialet i ärendena har det uppmärksammats vissa brister i registrering av brottsmisstankar, brottstider och brottsrubricering. Dessa omständigheter har noterats särskilt, varvid bland annat följande kan nämnas.

Den brottskod som polisen gett gärningen är den som registreras i Cåbra när ärendet kommer in till Åklagarmyndigheten. Brottskoden och den juridiska definitionen ska ändras under handläggningen om misstankarna förändras. När den juridiska definitionen (bl.a. rubriceringen) ändras ska brottskoden också kontrolleras och vice versa. Varje gång juridisk definition och brottskod ändras går uppgifter omedelbart till MR och till BRÅ. Det är viktigt bl.a. för uppföljningen av verksamheten och verksamhetsstatistiken att brottskoden överensstämmer med den aktuella juridiska definitionen.

Beträffande *våldtäkt mot vuxna, sexualbrott mot barn och våldsbrott mot barn* har det förekommit att inte samtliga brottsmisstankar har registrerats i enskilda ärenden. Detta har förekommit i såväl ärenden där förundersökningen lagts ned som i ärenden där åtal har väckts. I de fall åtal väckts har detta medfört att en eller flera av de i stämningsansökan upptagna åtalspunkterna inte avspeglats i åtalsbeslutet i Cåbra.

Brotten *grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning* är exempel på brott som omfattar flera straffbara gärningar (t.ex. misshandel, olaga tvång, olaga hot, ofredande, hemfridsbrott eller sexuella övergrepp). Har flera brottsmisstankar registrerats och dessa bedöms som ett fridskränkingsbrott ska brottskoden för en av brottsmisstankarna ändras till grov fridskränkning/kvinnofridskränkning, medan resterande brottsmisstankar ska avslutas med motiveringen konsumtion. I de fall där brott inte kan styrkas avseende grov fridskränkning/ kvinnofridskränkning ska det fattas beslut om det på den brottsmisstanken. Därefter ska nya brottsmisstankar avseende de straffbara gärningar som bedöms kunna styrkas registreras⁴⁴.

- I fall där åtal väckts för grov kvinnofridskränkning och det ingått brottsmisstankar som hörrört från tidigare nedlagda förundersökningar, har det förekommit att beslutet om återupptagande av den nedlagda förundersökningen inte har registrerat i Cåbra.
- Det har förekommit att såväl grov kvinnofridskränkning som de i brottet innefattande gärningarna registrerats som brottsmisstankar utan att de senare avslutats med motiveringen konsumtion. Detta har uppträtt såväl i ärenden där förundersökningen lagts ned som i ärenden där åtal har väckts.
- Därutöver har i ett antal ärenden förekommit att brottstiden varit ofullständig eller felaktigt registrerad.

---

⁴⁴ Se vidare Åklagarmyndighetens handbok för ärendehantering, version 3.2.

6 Faktorer med inverkan på lagföringsandelen

Förundersökning vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn ställer särskilda krav på arbetsmetoder och samarbete mellan myndigheter och andra organisationer. I det förra avsnittet redovisades en kartläggning och utvärdering av verksamheten vid de granskade åklagarkamrarna med avseende på ett antal variabler under förundersökningsstadiet. Avsikten med den studien var att identifiera tänkbara framgångskoncept, d.v.s. arbetsformer som präglas av kvalitet och effektivitet i syfte att öka kvaliteten i förundersökningarna och ge underlag för metodutveckling.

I detta avsnitt görs en logistisk regressionsanalys av det granskade materialet. Det som studeras är vilken påverkan de nämnda variablerna har på lagföringsandelen. Syftet med studien är att identifiera arbetsformer som präglas av goda verksamhetsresultat. En sammanställning har gjorts av olika faktorer som granskats i föregående avsnitt och som anses ha inverkan på lagföringsandelen.⁴⁵ För att undersöka vilka av dessa faktorer som har störst betydelse för att åtal väcks i ett ärende, har de analyserats i en logistisk regressionsanalys.⁴⁶ Resultatet av analysen visar att fyra faktorer har signifikant inverkan på lagföringsandelen.⁴⁷ Faktorerna är följande

1. att målsägandebitråde eller i förekommande fall särskild företrädare förordnas för målsäganden,
2. att den misstänkte personen frihetsberövas genom anhållande,
3. att handläggningstiden är kort, och
4. att tiden mellan brottstillfället och anmälningstillfället är kort.

Analysresultatet väcker frågan om hönan och ägget. Är det kanske så att bevisningen i sig varit bättre där dessa faktorer förelegat? Den deskriptiva analysen i avsnitt 5.5.2 visade på skillnader mellan ärenden angående brott mot vuxna och brott mot barn som pekar mot att detta inte är en tillräcklig förklaring. En tydlig skillnad mellan ärenden som gäller brott mot vuxna och brott mot barn gäller den initiala handläggningen. Dessa faktorer rör hur snabbt och på vilket sätt anmälan görs, hur lång tid det tar innan målsägandeförhör hålls och stödet i form av särskild företrädare eller målsägandebitråde. Genomgående är målsägande som är barn missgynnade i jämförelse med vuxna. Den faktor som har störst inverkan på lagföringsandelen är, oavsett om målsäganden är vuxen eller barn, förordnande av målsägandebitråde respektive särskild företrädare. Framställan om förordnande av sådant biträde ska göras i inledningsskedet av utredningen. I detta tidiga skede har, särskilt i ärenden där målsäganden är ett barn, ingen eller endast en ringa del bevisning säkrats. Att utredningen leder till åtal hänför sig således till utredningsåtgärder

---

⁴⁵ Vilka variabler det handlar om presenteras i bilaga 2.

⁴⁶ Denna beskrivs mer ingående i bilaga 3.

⁴⁷ Eftersom studien grundar sig på ett urval av ärenden redovisas genomgående om skillnader mellan olika jämförelsegrupper är statistiskt signifikant och i så fall på vilken nivå.

som i tiden huvudsakligen ligger efter förordnandet av biträde. Sammantaget talar detta för att denna faktor har en självständig betydelse för hur utredningen utvecklas. Samma gäller i högre eller mindre grad övriga faktorer som nämns ovan. Som tidigare påpekats är det viktigt att det första målsägandeförhøret hålls i nära anslutning till att anmälan gjorts. Det gäller i särskilt hög grad för ärenden där målsäganden är ett barn. Betydelsen av att handläggningstiden är kort och att personella tvångsmedel används när förutsättningar finns, har också berörts tidigare

Nedan följer en beskrivning av hur dessa faktorer påverkar sannolikheten för att åtal väcks. Sannolikheten uttrycks i form av Relativ Risk (RR) och har beräknats utifrån de oddskvoter som erhållits utifrån den logistiska regressionsmodellen.⁴⁸

6.1 Förordnande av målsägandebiträde eller särskild företrädare för målsäganden

Den faktor som starkast samvarierar med att ett ärende leder till åtal är att det begärs och förordnas ett målsägandebiträde, eller i förekommande fall en särskild företrädare, för målsäganden. I de ärenden där det begärs och förordnas ett målsägandebiträde/särskild företrädare för målsäganden ökar sannolikheten för att åtal väcks 8 gånger i jämförelse med om det inte finns ett sådant förordnande för målsäganden. I 96 procent av de granskade ärendena där målsägandebiträde/särskild företrädare begärts har åtal väckts.

Ett tidigt förordnande av ett målsägandebiträde innebär att biträdet kan stödja målsäganden och delta vid förhör. Det kan vara avgörande för målsägandens fortsatta medverkan, särskilt i ärenden avseende brott i nära relationer. Även en särskild företrädare som tillfälligt träder in i vårdnadshavarnas roll avseende beslut som rör barnet i förundersökningen har en stödjande roll och bör vara med vid förhör.

6.2 Frihetsberövande av den misstänkte personen

Den faktor som näst starkast samvarierar med att ett ärende leder till åtal är att den misstänkte frihetsberövas genom anhållande och därefter begärs häktad. Sannolikheten för åtal är om övriga tre faktorer konstanthålls 7 gånger större om den misstänkte anhålls och begärs häktad än om åklagaren genomför utredningen med den misstänkte på fri fot. I 85 procent av de granskade ärendena där sådan frihetsberövande aktualiserats har åtal väckts. Även ett beslut om anhållande som inte leder till att häktningsframställan görs ökar signifikant sannolikheten för att åtal väcks i ärendet.

I förundersökningar avseende de granskade brottskategorierna är kollusions- och recidivfaran ofta överhängande. Frihetsberövande av den misstänkte i ett tidigt skede av förundersökningen kan vara en förutsättning för att förundersökning ska kunna bedrivas effektivt och bevisning kunna säkras.

---

⁴⁸ För en redovisning av hur sannolikheten har beräknats, se bilaga 3.

Utöver förstahandsåtgärder behövs ofta, efter det att förundersökning inletts, att mera omfattande utredningsinsatser görs i ett tidigt skede av brottsutredningen. De korta tidsfristerna när den misstänkte är frihetsberövad medför att utredningen blir prioriterad och nödvändiga åtgärder vidtas skyndsamt. Det kan t.ex. gälla ytterligare eller kompletterande förhör, läkarundersökningar, husrannsakan samt brottsplatsundersökning eller andra tekniska undersökningar. Vid vålds- och sexualbrott i nära relationer och mot barn är det såsom tidigare framhållit av olika skäl särskilt angeläget att dessa utredningsåtgärder vidtas i ett tidigt skede.

6.3 Handläggningstid

Handläggningstiden, d.v.s. den tid som går från det datum anmälan görs till det datum då åklagaren fattar ett beslut om att ärendet ska gå till åtal eller läggas ner, är även det en faktor som påverkar åtalsfrekvensen. Ju längre handläggningstid desto mindre är sannolikheten att åtal väcks i ärendet. Som exempel kan nämnas att 80 procent av det totala antalet fall som lett till åtal har haft en handläggningstid kortare än 6 månader.

En kort och effektiv handläggningstid minskar de påfrestningar som en utredning innebär för såväl målsäganden som misstänkta och andra inblandade i processen. Den ger också bättre möjligheter att säkra bevisning och för vittnen som hörs att komma i håg vad de erfarit av händelsen.

6.4 Tid mellan brottstillfället och anmälningstillfället

Tidsrymden mellan brottstillfället och anmälningstillfället är den fjärde faktor som signifikant påverkar åtalsfrekvensen. Ju längre tid tidsrymden är mellan brott och anmälan desto mindre är sannolikheten att åtal väcks i ärendet. Om anmälan sker skyndsamt efter brottstillfället ökar sannolikheten för att ärendet leder till åtal.⁴⁹

Ökad tidsrymd mellan brottet och anmälan medför ofta negativa konsekvenser för utredningen framförallt i fråga om bevisläget.

6.5 Övriga faktorer med inverkan på lagföringsandelen

Ytterligare fyra faktorer har analyserats men ger inte tillräckligt starka unika bidrag till regressionsmodellen för att ha en signifikant inverkan på lagföringsandelen. Dessa faktorer har dock var för sig en tydligt statistisk samvariation med lagföringsandelen. De faktorer som har en självständig inverkan på åtalsfrekvensen är tid mellan anmälningstillfället och åklagarinträdet, tid från anmälan till första målsägandeförhör, läkardokumentation av personskador på målsäganden och polisdocumentation av förekomst av personskador på målsäganden.

---

⁴⁹ I 16 procent av det totala antalet fall där åklagaren beslutat om åtal har tiden mellan brott och anmälan varit mer än två månader.

Bilaga 1 Granskningsmall använd vid aktgranskningen

1. Särskild utsedd åklagare
  - a. Ja
  - b. Nej

2. Antal målsäganden
  - a. 1
  - b. 2
  - c. 3 eller fler

3. Antal misstänkta
  - a. 1
  - b. 2
  - c. 3 eller fler
  - d. Okänt

4. Målsägandens ålder vid anmälningstillfället
  - a. 0-7 år
  - b. 8-14 år
  - c. 15-17 år
  - d. 18 år eller mer

5. Målsägandens kön
  - a. Man
  - b. Kvinna

6. Relationen mellan misstänkt och målsägande
  - a. Obekant
  - b. Bekant
  - c. Intim relation
  - d. Annan närstående
  - e. Professionell kontakt
  - f. Vårdnadshavare
  - g. förälder (ej vårdnadshavare)
  - h. framgår ej

7. Misstänktes ålder vid brottstillfället
  - a. 15-17 år
  - b. 18 år eller mer
  - c. okänt
  - d. under 15 år

8. Målsägandens kön
  - a. Man
  - b. Kvinna

9. Tiden från brottstillfället till anmälningstillfället
  - a. Inom ett dygn
  - b. 1-4 dygn
  - c. 5-13 dagar

- d. 14 dagar – 2 månader
  - e. Mer än två månader
  - f. Okänt
10. Tiden från anmälningstillfället till åklagarinträdet
- a. Inom ett dygn
  - b. 1-4 dygn
  - c. 5-13 dagar
  - d. 14 dagar eller mer
11. Tiden från anmälningstillfället till först målsägandeförhöret
- a. Inom ett dygn
  - b. 1-4 dygn
  - c. 5-13 dagar
  - d. 14 dagar eller mer
12. Anmälare
- a. Målsäganden
  - b. Närstående
  - c. Socialtjänsten
  - d. Annan (polis)
  - e. Skola m.m.
13. Framställan om förordnande av målsägandebiträde
- a. Nej
  - b. Under förundersökning
  - c. Vid åtal
14. Tid från anmälan till framställan om målsägandebiträde
- a. Inom 2 dygn
  - b. 2-7 dagar
  - c. 8-14 dagar
  - d. Mer än 14 dagar
15. Framställan om förordnande av särskild företrädare
- a. nej
  - b. under förundersökning
  - c. vid åtal
  - d. ej aktuellt
16. Tid från anmälan till beslut om särskild företrädare (4.3)
- a. inom 1 dygn
  - b. 1-4 dagar
  - c. 5-13 dagar
  - d. 14 dagar eller mer
17. Antal målsägandeförhör
- a. 1
  - b. 2-3
  - c. 4 eller fler
  - d. 0

18. Antal förhör med misstänkt
- 1
  - 2-3
  - 4 eller fler
  - 0
19. Närvaro vid första målsägandeförhör
- Målsägandebiträde/särskild företrädare
  - Åklagare
  - Ingen närvarande
  - a+b
  - socialtjänsten
  - okänt
20. Dokumentation av första målsägandeförhör
- videoupptagning
  - ljudupptagning/dialogförhör
  - konceptförhör
21. Läkardokumentation av målsägandens skador
- journalanteckning
  - rättsintyg
  - rättsmedicinskt utlåtande efter undersökning
  - rättsmedicinskt utlåtande på journalanteckning
  - ej läkarundersökning
  - dokumentation ej inhämtat
22. Undersökande läkare
- övrig läkare
  - rättsläkare
  - specialistläkare
  - specialistläkare och rättsläkare
23. Polisdocumentation av målsägandens skador
- fotografi/videoupptagning
  - promemoria
  - anteckning i anmälan
  - förekommer ej
24. Personella tvångsmedel
- förekommer ej
  - anhållande
25. Personella tvångsmedel – varaktighet
- 24 tim.
  - 25-48 tim
  - 49 tim eller längre
  - häktningframställan
26. Brottet
- våldtäkt
  - grov kvinnofridskränkning

- c. grov fridskränkning
  - d. misshandel barn
  - e. våldtäkt mot barn
  - f. sexuellt utnyttjande av barn
  - g. sexuellt övergrepp mot barn
  - h. sexualbrott mot barn, äldre lagstiftning
  - i. misshandel person 15 år eller äldre
  - j. utnyttjande av person för sexuell posering
27. ärendets status
- a. avslutat
  - b. pågående
28. Handläggningstid
- a. Antalet dagar
29. Iakttagande av fristen i 2a § FUK
- a. avslutad inom 3 månader
  - b. ej avslutad inom 3 månader
  - c. pågående, ej överskriden tidsfrist
30. Åklagarbeslut
- a. förundersökning nedlagd – ej anledning anta brott
  - b. förundersökning nedlagd – övriga motiveringar
  - c. åtal
  - d. pågående ärende
  - e. ledning av förundersökning översänds till polis
  - f. ej åtal
  - g. förundersökning ej inledd
31. Samråd i ärende med målsägande under 15 år
- a. Ja
  - b. Framgår ej

Bilaga 2 Olika faktorerers inverkan på lagföringsandelen

I följande tabeller redovisas fördelningen av ett antal olika granskade faktorerers inverkan på lagföringsandelen. Faktorernas fördelning inom gruppen "åtal" anges i fetstil medan fördelningen inom gruppen "ej åtal" redovisas inom parentes.

Tabell 1. Åtal samt ej åtal (i procent) relativt målsägandes ålder vid anmälningstillfället.

Ålder	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
0-7 år	0 (0)	0 (0)	32 (38)	5 (14)
8-14 år	0 (0)	0 (0)	59 (55)	65 (67)
15-17 år	28 (32)	0 (0)	5 (7)	15 (9)
≥18 år	72 (68)	100 (100)	4 (0)	15 (10)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 2. Åtal samt ej åtal (i procent) relativt misstänkts ålder vid anmälningstillfället.

Ålder	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Okänd	0 (18)	-	0 (2)	0 (7)
Under 15 år	0 (0)	-	-	0 (1)
15-17 år	10 (12)	-	-	20 (24)
≥18 år	90 (70)	100 (100)	100 (88)	80 (68)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 3. Åtal samt ej åtal (i procent) relativt relationen mellan misstänkt och målsägande.

Relation	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Obekant	7 (15)	-	-	5 (4)
Bekant	52 (53)	0 (1)	18 (3)	43 (44)
Intim relation	38 (29)	100 (99)	0 (1)	18 (8)
Annan närstående	0 (1)	-	5 (16)	30 (19)
Professionell kontakt	3 (2)	-	0 (4)	2 (1)
Vårdnadshavare	-	-	59 (64)	2 (19)
Förälder	-	-	18 (12)	0 (5)
Framgår ej	-	-	-	-
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 4. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till tid mellan brott och anmälan.

Ålder	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Inom 1 dygn	54 (40)	80 (75)	36 (20)	8 (10)
1-4 dagar	14 (15)	8 (8)	9 (11)	14 (6)
5-13 dagar	10 (9)	5 (3)	9 (12)	15 (8)
14 dagar-2 mån	10 (15)	4 (6)	23 (14)	15 (21)
Mer än 2 mån	10 (19)	3 (5)	14 (21)	48 (41)
Okänt	0 (2)	0 (3)	9 (22)	0 (14)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 5. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till tid mellan anmälan och åklagarinträde.

Ålder	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Inom 1 dygn	72 (55)	82 (70)	41 (41)	45 (40)
1-4 dagar	14 (24)	11 (22)	27 (38)	42 (38)
5-13 dagar	7 (15)	2 (0)	14 (14)	10 (16)
14 dagar eller mer	7 (6)	5 (8)	18 (7)	3 (6)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 6. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till framställan om målsägarbiträde eller särskild företrädare för barn

Målsägarbiträde/särskild företrädare	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Ja	100 (46)	96 (42)	91 (58)	97 (39)
Nej	0 (54)	4 (58)	9 (42)	3 (61)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 7. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till tid från anmälan till beslut om särskild företrädare.

Ålder	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Inom 1 dygn	-	-	46 (55)	75 (40)
1-4 dagar	-	-	36 (37)	25 (50)
5-13 dagar	-	-	0 (4)	0 (10)
14 dagar eller mer	-	-	18 (4)	-
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 8. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till tid från anmälan till framställan om målsägarbiträde.

Ålder	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Inom 2 dagar	31 (47)	49 (41)	12 (20)	29 (28)
2-7 dagar	35 (23)	21 (26)	22 (20)	14 (28)
8-14 dagar	17 (7)	13 (11)	22 (10)	23 (16)
Mer än 14 dagar	17 (23)	17 (22)	44 (50)	34 (28)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 9. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till specialist eller annan särskild utsedd åklagare vid ärendehandläggningen.

Särskilt utsedd åklagare	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Ja	62 (66)	57 (68)	73 (81)	80 (84)
Nej	38 (34)	43 (31)	27 (19)	20 (16)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 10. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till tid från anmälan till första målsägandeförhör

Tid till första förhör	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Inom 1 dygn	97 (83)	94 (86)	17 (10)	23 (33)
1-4 dagar	3 (5)	1 (4)	22 (11)	33 (19)
5-13 dagar	0 (7)	1 (3)	6 (19)	20 (8)
14 dagar eller mer	0 (5)	4 (7)	55 (60)	24 (40)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 11. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till dokumentation av första målsägandeförhör.

Dokumentation	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Video/ ljudupptagning/ dialogförhör	17 (18)	8 (11)	78 (92)	75 (71)
Konceptförhör	83 (82)	92 (89)	22 (8)	25 (29)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 12-Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till närvaro vid första målsägandeförhör.

Närvaro	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Professionell aktör*	10 (17)	1 (3)	56 (44)	64 (68)
Ingen närvarande	89 (83)	99 (97)	44 (56)	36 (32)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

*Anm. Med professionell aktör avses att målsägandebiträde, särskild företrädare eller åklagare varit närvarande vid målsägandeförhöret. Närvaro av målsägandebiträde, särskild företrädare eller åklagare har i ovanstående tabell slagits ihop under kategorin "professionell aktör".

Tabell 13. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till läkardokumentation av målsägandes skador.

Läkardokumentation	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Journalanteckningar	10 (10)	24 (10)	9 (4)	5 (4)
Rättsintyg	31 (11)	14 (0)	5 (4)	4 (4)
Rättsmedicinskt utlåtande efter:				
Journalanteckning	10 (3)	12 (3)	0 (1)	3 (1)
Undersökning	14 (1)	18 (3)	9 (3)	3 (1)
Förekommer ej	35 (53)	32 (78)	77 (86)	85 (86)
Ej inhämtat	0 (22)	0 (6)	0 (2)	0 (4)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 14. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till undersökande läkare.

Undersökande läkare	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Övrig läkare	21 (33)	60 (80)	60 (46)	50 (18)
Specialistläkare	63 (63)	20 (10)	20 (23)	33 (73)
Rättsläkare	16 (4)	18 (10)	20 (31)	17 (9)
Specialist- samt rättsläkare	0 (0)	2 (0)	0 (0)	0 (0)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 15. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till polisens dokumentation av förekomst av personskador på målsäganden.

Polisdokumentation	Brottstyp			
	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Förekommer*	45 (29)	16 (36)	73 (85)	97 (96)
Förekommer ej	55 (71)	84 (64)	27 (15)	3 (4)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

*Anm. Förekomst av anteckning i anmälan, promemoria samt video/ljudupptagning har i ovanstående tabell slagits ihop under kategorin "polisdokumentation förekommer".

Tabell 16. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till antal förhör med den misstänkte.

Brottstyp				
Antal förhör	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
0	0 (42)	0 (27)	0 (47)	0 (57)
1	14 (32)	11 (48)	55 (46)	25 (36)
2-3	65 (24)	71 (19)	45 (7)	40 (7)
4 eller fler	21 (2)	18 (6)	0 (0)	35 (0)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 17. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till personella tvångsmedel, samt anhållandets varaktighet då tvångsmedel förekommer.

Brottstyp				
Personella tvångsmedel	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
Förekommer ej	17 (63)	12 (55)	64 (93)	30 (94)
Förekommer	83 (37)	88 (45)	36 (7)	70 (6)
Varaktighet				
24 tim	0 (53)	5 (35)	0 (50)	4 (20)
25-48 tim	4 (13)	5 (28)	0 (0)	4 (20)
49 tim eller mer	0 (13)	0 (16)	0 (0)	0 (20)
Häktningsframställan	96 (21)	90 (21)	100 (50)	92 (40)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Tabell 18. Åtal samt ej åtal (i procent) i relation till handläggningstid

Brottstyp				
Handläggningstid	Våldtäkt mot vuxen	Grov kvinnofridskränkning	Våldsbrott mot barn	Sexualbrott mot barn
0-1 månad	49 (47)	61 (30)	14 (21)	10 (21)
1-3 månader	17 (29)	20 (25)	27 (31)	45 (28)
3-6 månader	17 (15)	7 (19)	23 (30)	30 (22)
6-12 månader	14 (9)	12 (25)	32 (14)	10 (26)
>12 månader	3 (0)	0 (1)	4 (4)	5 (3)
Antal ärenden	29 (103)	74 (64)	22 (113)	40 (90)

Bilaga 3. Logistisk regressionsanalys och relativ risk

Vad är logistisk regressionsanalys?

Logistisk regressionsanalys används då man är intresserad av att undersöka olika predicerande faktorer (*oberoende variabler*) och dessas inflytande på ett binärt utfallsmått, det vill säga ett utfall som endast kan anta två olika värden. I den logistiska regressionsanalysen beräknar man oddset för att en faktor kommer att predicera ett visst utfall – till exempel att ett ärende leder till åtal. Man beräknar även hur stor del av variationen i utfallet som kombinationen av oberoende variabler förklarar, liksom de olika faktorernas rangordning relativt utfallet.

Oddsquot och relativ riskquot

I den logistiska regressionsanalysen erhålls så kallade *oddsquoter* (OR).⁵⁰ Oddsquoten anger den procentuella förändringen i odds när en oberoende variabel ökar med en enhet. En oddsquot som är <1 indikerar att en enhetsökning i den oberoende variabeln minskar oddset för utfallet, medan en oddsquot >1 innebär att den oberoende variabeln sammanhänger med en ökning av oddset för utfallet. En oddsquot =1 indikerar att den oberoende variabeln inte påverkar utfallsmåttet i någon riktning. I föreliggande rapport har sannolikheten för att en oberoende variabel sammanhänger med åtal istället uttryckts med *riskquoter* (RR). Vid låga tal är oddsquot och riskquot i stort desamma, men vid högre tal blir skillnaden mellan risk- och oddsquoter stora. Oddsquoten är den som snabbt ökar i storlek vilket kan leda till att inflytandet av en variabel för utfallet överskattas. Omräkningen av oddsquoter till riskquoter har gjorts enligt följande formel:

$$RR = OR / (1 - P_0) + (P_0 \times OR),$$

- RR=relativ riskquot,
- OR=oddsquot,
- P_0 =sannolikheten att åtal inträffar i en icke-exponerad grupp

Ett exempel - Framställan om förordnande av målsägandebiträde eller särskild företrädare. Om man tittar på relationen mellan odds- och riskquot för variabeln målsägarbiträde/särskild företrädare blir skillnaden mellan dessa tydlig. Oddset för att ärendet leder till åtal då målsäganden tilldelats målsägarbiträde/särskild företrädare är 53.86 gånger. Då framställan om förordnande av målsägandebiträde begärts har 48 procent av ärenden lett till åtal, medan endast 3 procent av ärenden utan en sådan framställan (icke-exponerad grupp) har lett till åtal. Beräknar man ut oddsquoten istället riskquoten är sannolikheten att ärenden med målsägarbiträde/särskild företrädare leder till åtal 8 gånger. Riskquoten ger alltså en mer rättvisande bild av hur förhållandet mellan målsägarbiträde/särskild företrädare och åtalsfrekvens ser ut.

---

⁵⁰ Uttrycks i den logistiska regressionsanalysen som Exp (B), se tabell

Variabler i ekvationen

Till en början analyserades åtta variabler i den logistiska regressionsmodellen. Fyra av variablerna visade sig inte bidra signifikant till modellen: tid mellan anmälningstillfället och åklagarinträdet, tid från anmälningstillfället och första målsägandeförhöret, läkardokumentation av personsador på målsäganden och polisdokumentation av förekomst av personsador på målsäganden. Ser man till hur dessa faktorer var för sig förhåller sig till lagföringsandelen går det att utläsa statistiska samvariationer⁵¹ I tabell 1 redovisas de variabler som kom att ingå i den slutliga modellen.

Tabell 1. Sammanfattning av resultaten från den logistiska regressionsanalysen

Variabel	B	S.E.	Wald	df	Sig	Exp(B)
Häktningsframställan	3.99	.41	93.26	1	,000	53.86
Målsägarbiträde /särskild företrädare	2.31	.47	24.50	1	,000	10.05
Handläggningstid	.65	.15	17.97	1	,000	1.92
Tid mellan brott och anmälan	-.23	.08	7.69	1	,006	.79
Konstant	-2.84	.53	28.87	1	.000	.059

Notera. Hosmer & Lemeshow /p/ .421, Cox & Snell R².45, Nagelkerke R²=.64

---

⁵¹ Se bilaga 2